

UNIVERSITATEA BABE -BOLYAI DIN CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE DREPT

TEZ DE DOCTORAT
(rezumat)

Conduc tor de doctorat:
Prof. univ. dr. Florin STRETEANU

Student-doctorand:
Cosmin Flavius COSTA

2014

**UNIVERSITATEA BABE -BOLYAI DIN CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE DREPT**

**DREPTUL LA SOLUȚIONAREA CAUZELOR
ÎNTR-UN TERMEN REZONABIL**

Conducător de doctorat:
Prof. univ. dr. Florin STRETEANU

Student-doctorand:
Cosmin Flavius COSTA

2014

CUPRINS

CAPITOLUL I. PROCESUL ECHITABIL I DREPTUL LA UN PROCES ECHITABIL ÎN JURISPRUDEN A CUR II EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI.....	7
I. NO IUNEA DE „PROCES ECHITABIL” I NATURA JURIDIC A DREPTULUI LA UN PROCES ECHITABIL.....	7
A. No iunea de „proces echitabil”	8
B. Natura juridic a dreptului la un proces echitabil.....	9
II. JURISPRUDEN A CUR II EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI REFERITOARE LA DREPTUL LA UN PROCES ECHITABIL.....	12
A. Domeniul procesului echitabil.....	12
A ₁ . Contesta iile asupra drepturilor i obliga iilor cu caracter civil.....	13
A ₂ . Acuza iile în materie penal	19
B. Con inutul dreptului la un proces echitabil.....	22
B ₁). Garan ii procedurale generale.....	22
B ₂). Garan ii speciale în materie penal	39
III. PRINCIPALELE PROBLEME RIDICATE ÎN JURISPRUDEN A CUR II EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI REFERITOARE LA DREPTUL LA UN PROCES ECHITABIL ÎN CAZUL ROMÂNIEI.....	49
A. Probleme referitoare la accesul la justi ie.....	50
B. Probleme referitoare la garan iile institu ionale i procedurale.....	59
C. Probleme referitoare la executarea hot rârilor judec tore ti.....	67
D. Concluzii preliminare.....	72
CAPITOLUL II. JURISPRUDEN A CUR II EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI PRIVIND DREPTUL LA SOLU IONAREA CAUZELOR ÎNTR-UN TERMEN REZONABIL.....	74
I. DELIMIT RI ÎNTRE „TERMENUL REZONABIL” PREV ZUT DE ART. 6 PAR. 1 DIN CONVEN IA EUROPEAN A DREPTURILOR OMULUI I ALTE „TERMENE REZONABILE”.....	75
A. Termenul rezonabil prev zut de art. 2 din Conven ie.....	75
B. Termenul rezonabil prev zut de art. 3 din Conven ie.....	77
C. Termene rezonabile prev zute de art. 5 din Conven ie.....	78
C ₁ . Dreptul de a fi adus de îndat în fa a unui judec tor sau a altui magistrat împuternicit prin lege cu exercitarea atribu iilor judiciare.....	78

C ₂ . Dreptul de a fi judecat într-un termen rezonabil sau eliberat în cursul procedurii.....	83
C ₃ . Scurte considera ii privind celelalte termene la care se face referire în art. 5 din Conven ie...	90
II. ANALIZA JURISPRUDEN EI CUR II EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI PRIVIND DREPTUL LA SOLU IONAREA CAUZELOR ÎNTR-UN TERMEN REZONABIL.....	94
A. Termenul care trebuie luat în calcul.....	94
A ₁ . Punctul de plecare al termenului (<i>dies a quo</i>).....	94
A ₂ . Punctul final al termenului (<i>dies ad quem</i>).....	98
B. Aprecierea caracterului rezonabil al termenului.....	102
B ₁ . Criterii care privesc natura litigiului.....	103
B ₂ . Criterii care privesc comportamentul protagoni tilor dezbaterii judiciare.....	110
C. Repararea prejudiciilor cauzate prin înc lcarea dreptului la solu ionarea cauzelor într-un termen rezonabil la nivelul Cur ii Europene a Drepturilor Omului.....	119
C ₁ . Prejudiciul material.....	119
C ₂ . Prejudiciul moral.....	120
C ₃ . Cheltuieli judiciare.....	121
III. SCURTE CONSIDERA II PRIVIND JURISPRUDEN A CUR II DE JUSTI IE A UNIUNII EUROPENE REFERITOARE LA DREPTUL LA SOLU IONAREA CAUZELOR ÎNTR-UN TERMEN REZONABIL.....	122
CAPITOLUL III. DREPTUL LA UN REMEDIU EFECTIV.....	126
I. DREPTUL LA SOLU IONAREA CAUZELOR ÎNTR-UN TERMEN REZONABIL I DREPTUL LA UN REMEDIU EFECTIV.....	127
A. Considera ii generale privind dreptul la un remediu efectiv.....	127
B. Hot rârea în cauza <i>Kudla</i> i revirimentul jurispruden ei Cur ii.....	129
II. MODELE DE REGLEMENTARE PENTRU REALIZAREA UNUI MECANISM DESTINAT S ASIGURE DREPTUL LA UN REMEDIU EFECTIV ÎN CAZUL ÎNC LC RII DREPTULUI LA SOLU IONAREA CAUZELOR ÎNTR-UN TERMEN REZONABIL.....	134
A. Analiza "remediilor efective" propuse de statele-p r i prin intermediul jurispruden ei Cur ii...134	
A ₁ . Albania.....	134
A ₂ . Austria.....	135
A ₃ . Azerbaidjan.....	136
A ₄ . Belgia.....	136
A ₅ . Bulgaria.....	137

A ₆ . Cehia.....	140
A ₇ . Cipru.....	141
A ₈ . Croa ia.....	142
A ₉ . Danemarca.....	143
A ₁₀ . Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei.....	144
A ₁₁ . Franța.....	145
A ₁₂ . Germania.....	146
A ₁₃ . Georgia.....	148
A ₁₄ . Grecia.....	149
A ₁₅ . Irlanda.....	150
A ₁₆ . Italia.....	151
A ₁₇ . Liechtenstein.....	153
A ₁₈ . Lituania.....	153
A ₁₉ . Luxemburg.....	153
A ₂₀ . Malta.....	154
A ₂₁ . Muntenegru.....	154
A ₂₂ . Polonia.....	155
A ₂₃ . Portugalia.....	156
A ₂₄ . Republica Moldova.....	158
A ₂₅ . Rusia.....	158
A ₂₆ . Serbia.....	160
A ₂₇ . Slovacia.....	161
A ₂₈ . Slovenia.....	163
A ₂₉ . Spania.....	166
A ₃₀ . Turcia.....	166
A ₃₁ . Ucraina.....	167
A ₃₂ . Ungaria.....	168
B. Scurte considerații cu privire la statele care nu au probleme deosebite sub aspectul respectării exigențelor termenului rezonabil sau care nu au instituit un remediu specific.....	170

CAPITOLUL IV. DREPTUL LA SOLUȚIONAREA CAUZELOR ÎNTR-UN TERMEN REZONABIL ÎN ROMÂNIA.....175

I. REGLEMENTĂRI NAȚIONALE DESTINATE SĂ ASIGURE RESPECTAREA DREPTULUI LA SOLUȚIONAREA CAUZELOR ÎNTR-UN TERMEN REZONABIL, ANTERIOR ANULUI 2010.....	176
---	-----

A. Cadrul constituțional național.....	176
B. Reglementări naționale destinate să asigure respectarea dreptului la soluționarea cauzelor într-un termen rezonabil.....	177
B ₁ . Reglementări de domeniul „materiei civile”.....	177
B ₂ . Reglementări de domeniul „materiei penale”.....	206
II. PRINCIPALELE DEFICIENȚE ALE CADRULUI JURIDIC NAȚIONAL DESTINAT SĂ ASIGURE RESPECTAREA DREPTULUI LA SOLUȚIONAREA CAUZELOR ÎNTR-UN TERMEN REZONABIL.....	216
A. Deficiențe constatate prin hotărârile pronunțate de Curtea Europeană a Drepturilor Omului cu ocazia analizării plângerilor formulate împotriva României.....	216
A ₁ . Condamnările României la Strasbourg pentru încălcarea dreptului la soluționarea cauzelor într-un termen rezonabil și a dreptului la un remediu efectiv.....	216
A ₂ . Concluzii preliminare.....	234
B. Deficiențe sesizate de Statul Român și de organismele Uniunii Europene.....	238
B ₁ . Evaluarea Consiliului Superior al Magistraturii privind motivele de tergiversare a cauzelor (2007).....	238
B ₂ . Evaluarea Consiliului Superior al Magistraturii privind starea justiției (2007 - 2011).....	239
B ₃ . Raportarea statistică a Consiliului Superior al Magistraturii privind activitatea instanțelor și parchetelor în anul 2012.....	245
B ₄ . Evaluarea Comisiei Europene în cadrul Mecanismului de Cooperare și Verificare.....	248
C. Deficiențele sesizate de judecători și procurori, în cadrul unui proiect de monitorizare a jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului în cauzele împotriva României.....	250
III. RĂSPUNSUL AUTORITĂȚILOR NAȚIONALE. TENTATIVE DE ASIGURARE A RESPECTĂRII DREPTULUI LA SOLUȚIONAREA CAUZELOR ÎNTR-UN TERMEN REZONABIL.....	253
A. Considerații generale.....	253
B. "Mica Reformă" a sistemului judiciar național, promovat prin Legea nr. 202/2010.....	253
B ₁ . Modificări în materie civilă.....	253
B ₂ . Modificări în materie penală.....	259
C. Măsurile ale Consiliului Superior al Magistraturii privind volumul optim de muncă.....	262
IV. ANALIZA FACTORILOR CARE ÎMPIETEAZĂ ASUPRA SOLUȚIONĂRII CAUZELOR ÎNTR-UN TERMEN REZONABIL. EVALUAREA CONDUITEI AUTORITĂȚILOR NAȚIONALE RESPONSABILE.....	270
A. Analiza factorilor care împiedică soluționarea cauzelor într-un termen rezonabil în România.....	270
A ₁ . Factorii care privesc structura sistemului judiciar național.....	271

A ₂ . Factori care privesc actorii ce asigur func ionarea sistemului judiciar na ional.....	274
A ₃ . Factori care privesc resursele sistemului judiciar na ional.....	284
A ₄ . Factori care privesc procedurile aplicabile pentru func ionarea, reglarea i interac iunile sistemului judiciar na ional.....	289
CAPITOLUL V. COORDONATELE I IMPERATIVELE TRECERII DE LA DREPTUL LA SOLU IONAREA CAUZELOR ÎNTR-UN TERMEN REZONABIL LA DREPTUL LA SOLU IONAREA CAUZELOR ÎNTR-UN TERMEN OPTIM I PREVIZIBIL.....	294
I. DREPTUL LA SOLU IONAREA CAUZELOR ÎNTR-UN TERMEN OPTIM I PREVIZIBIL LA NIVEL EUROPEAN.....	295
A. INTRODUCERE.....	295
B. COORDONATELE TERMENULUI OPTIM I PREVIZIBIL.....	298
B ₁ . Apari ia no iunii de „termen optim i previzibil”. Programul-Cadru „Un nou obiectiv pentru sistemele judiciare: solu ionarea fiec rei cauze într-un termen optim i previzibil”	298
B ₂ . Elementele planului de ac iune pentru o nou abordare asupra duratei procedurilor.....	299
C. IMPERATIVELE TRECERII DE LA UN „TERMEN REZONABIL” LA UN „TERMEN OPTIM I PREVIZIBIL”	302
C ₁ . Bune-practici privind managementul timpului în cadrul procedurilor judiciare.....	302
C ₂ . Alte activit i ale Comisiei Europene pentru Eficien a Justi iei. Evolu ii recente.....	316
II. DREPTUL LA SOLU IONAREA CAUZELOR ÎNTR-UN TERMEN OPTIM I PREVIZIBIL LA NIVEL NA IONAL.....	324
B. NOUL COD DE PROCEDUR CIVIL	327
B ₁ . Dispozi ii generale menite s contribuie la solu ionarea cauzelor într-un termen optim i previzibil.....	327
B ₂ . Proceduri rapide cuprinse în Noul Cod de Procedur Civil	338
B ₃ . Observa ii privind procedurile sau normele cuprinse în vechiul Cod de Procedur Civil sau în alte acte normative, dup intrarea în vigoare a Noului Cod de Procedur Civil	343
B ₄ . Contesta ia privind tergiversarea procesului - remediu efectiv sau simpl form f r fond?....	345
C. NOUL COD DE PROCEDUR PENAL	353
C ₁ . Principii i dispozi ii generale.....	354
C ₂ . Contesta ia privind durata procesului penal.....	361
CONCLUZII.....	365
BIBLIOGRAFIE GENERAL	367

REZUMAT

Cuvinte-cheie: termen rezonabil, termen optim și previzibil, durata procedurii, proces echitabil, garanții, procedură, acces la justiție, remediu efectiv, complexitatea afacerii, comportamentul părților, miza afacerii, comportamentul autorităților naționale, drept subiectiv, contestație privind tergiversarea procedurii

Dreptul la soluționarea cauzelor într-un termen rezonabil este o componentă esențială a dreptului la un proces echitabil, consacrat de art. 6 par. 1 din Convenție. În acest context, pe baza unui studiu aprofundat al jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului și a doctrinei europene de specialitate¹, în cuprinsul tezei au fost abordate mai întâi chestiuni referitoare la noțiunea de „proces echitabil” și natura juridică a dreptului la un proces echitabil. S-a concluzionat astfel că, dincolo de sfera restrânsă proprie oricărui definiții, procesul echitabil este o realitate vie, ilustrată permanent la nivel european de o jurisprudență abundentă a Curții Europene a Drepturilor Omului și a Curții de Justiție a Uniunii Europene². Totodată, procesul echitabil tinde să devină, pe zi ce trece, un model universal de proces. Acest model se proiectează prin intermediul a trei categorii de garanții: garanțiile referitoare la dreptul de acces la justiție; garanțiile instituționale și procedurale; garanțiile privitoare la executarea hotărârilor judecătorești³. În ceea ce privește natura juridică a dreptului la un proces echitabil, ne alăturăm și

¹ Pentru vaste considerații asupra temei, a se vedea: F. Sudre, *Droit européen et international des droits de l'homme*, Ed. „P.U.F.”, Paris, 2005, p. 318-386; R. Chiriac, *Dreptul la un proces echitabil*, Ed. „Universul Juridic”, București, 2008, *passim*; D.J. Harris, M. O'Boyle, C. Warbrick, *Law of the European Convention on Human Rights*, Ed. „Butterworths”, Londra - Dublin - Edinburgh, 1995, p.163-273; J.F. Renucci, *Traité de droit européen des droits de l'homme*, Ed. „L.G.D.J.”, Paris, 2007, p. 351-494; C. Ovey, R. White, *The European Convention on Human Rights*, Ed. „Oxford University Press”, Oxford, 2002, p. 140-187; F. Quilleré-Majzoub, *La défense du droit à un procès équitable*, Ed. „Bruylant”, Bruxelles, 1999, *passim*; I. Deleanu, *Instituții și proceduri constituționale - în dreptul român și în dreptul comparat*, Ed. „C.H.Beck”, București, 2006, p. 551-560; C. Bîrsan, *Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Comentariu pe articole*, Ed. „C.H. Beck”, București, 2010, p. 351-569; D. Liakopoulos, *Equo processo nella Convenzione europea dei diritti dell'uomo e nel diritto comunitario*, Ed. “CEDAM”, Padova, 2007, p. 21-140; B. Selejan-Gușan, *Protecția europeană a drepturilor omului*, ediția a II-a, Ed. “C.H. Beck”, București, 2006, p. 108-130.

² Dreptul la un proces echitabil este considerat de către Curtea de Justiție a Uniunii Europene un principiu general al dreptului european (C.J.U.E., hotărârea din 17 decembrie 1998, afacerea C-185/95 P, *Baustahlgewebe GmbH c. Comisia*, Rec. 1998, p. I-8417, par. 21-33). Toate hotărârile Curții de Justiție a Uniunii Europene pot fi consultate în format electronic pe pagina web a instanței, <http://curia.eu>.

³ S. Guinchard, C. Chainais, C. Delicostopoulos, I. Delicostopoulos, M. Douchy-Oudot, F. Ferrand, X. Lagarde, V. Magnier, H. Ruiz Fabri, L. Sinopoli, J.-M. Sorel, *Droit processuel. Droit commun et droit comparé du procès*

noi idei potrivit careia dreptul la un proces echitabil are o natură duală. Pe de-o parte, jurisprudența fertilă a Curții conduce la substanțializarea dreptului la un proces echitabil. Pe de altă parte însă, odată cu această evoluție, Curtea procedează și la elaborarea unor garanții procedurale corespunzătoare⁴.

Conform terminologiei Curții Europene a Drepturilor Omului, „*dreptul la un proces echitabil consacra principiul fundamental al preeminenței dreptului într-o societate democratică*”⁵. În acest context, judecătoria europeană a făcut din acest principiu un element esențial al ordinii publice europene în materia drepturilor omului⁶. Prin urmare, înainte de a trece la abordarea uneia dintre componentele dreptului la un proces echitabil – dreptul la soluționarea cauzelor într-un termen rezonabil – am considerat necesar să procedăm la o trecere în revistă a regulilor generale ale procesului echitabil, așa cum decurg acestea din lectura art. 6 par. 1 din Convenție și mai ales din jurisprudența abundentă a Curții de la Strasbourg.

Chiar dacă textul convențional este precis, în sensul că dreptul la un proces echitabil vizează doar „contestațiile privitoare la drepturile și obligațiile cu caracter civil” și „temeinicia oricărei acuzații în materie penală”, dificultatea determinării sferei de aplicare a dreptului la un proces echitabil este evidentă. Această stare de lucruri derivă în primul rând din faptul că judecătorii europeni au conferit noțiunilor utilizate în cuprinsul art. 6 par. 1 din Convenție un sens autonom,

équitable, ediția a V-a, Ed. "Daloz", Paris, 2009, p. 471. În doctrină s-a indicat, justificat, și faptul că dreptul la un proces echitabil nu este limitat la obligațiile pozitive și negative pe care le impun dispozițiile art. 6 din Convenție, întrucât o serie de garanții procedurale care contribuie la asigurarea „procesului echitabil” sunt reglementate de art. 5 și art. 13 din Convenție. De altfel, aceasta este și soluția adoptată prin art. 21 din Constituția României, care nu limitează domeniul de aplicare al dreptului la un proces echitabil printr-o corespondență strictă cu art. 6 din Convenție (R. Chiri, *Dreptul ..., op. cit.*, p. 12). Totuși, oarecum inconsecvent față de dispozițiile Convenției, art. 21 din Constituție reglementează dreptul la un proces echitabil ca o condiție a accesului la justiție și nu invers. Această abordare o regăsim și în doctrina sud-americană, în care se consideră că toate încălcările ce atrag, sub incidența Convenției Europene a Drepturilor Omului, încălcarea dreptului la un proces echitabil – lipsa de celeritate a procedurilor, inegalitatea armelor, formalismul care sufocă fondul etc. – sunt, de fapt, elemente care aduc atingere dreptului de acces la justiție (V. Fairén Guillén, *Teoría general del derecho procesal*, Ed. "Instituto de investigaciones jurídicas", México, 1992, p. 33).

⁴ Pentru ample repere asupra temei, a se vedea L. Milano, *Le droit à un tribunal au sens de la Convention européenne des droits de l'Homme*, Ed. "Daloz", Paris, 2006, p. 33 și urm.

⁵ Hotărârea din 26 aprilie 1979, *Sunday Times c. Regatul Unit*, par. 55.

⁶ Astfel, Curtea a subliniat faptul că instanțele naționale nu pot recunoaște o hotărâre judecătorească pronunțată într-un stat care nu respectă garanțiile prevăzute de art. 6 din Convenție fără a viola ele însele art. 6 (hotărârea din 20 iulie 2001, *Pellegrini c. Italia*, par. 40).

astfel încât dificultățile de interpretare pot să apară cu ocazia fiecărui litigiu concret⁷. În plus, interpretarea extensivă consacrată de Curtea a provocat nu doar o extindere a domeniului clasic al procesului echitabil, ci și o „evadare” dincolo de frontierele procesului, în sensul strict al termenului. Astfel, așa cum s-a indicat în doctrină⁸, dreptul la un proces echitabil este aplicabil înainte de „proces”⁹, după finalizarea acestuia¹⁰ sau chiar în situații în care nu există o conexiune directă cu o procedură judiciară¹¹. În succesiunea logică a ideilor, în primul capitol este prezentat conținutul dreptului la un proces echitabil, prin referire la jurisprudența relevantă a Curții.

O secțiune distinctă din primul capitol privește analiza principalelor probleme pe care le are Statul Român în privința dreptului la un proces echitabil, cercetate prin prisma hotărârilor pronunțate de Curtea de la Strasbourg în cauzele contra României. S-a pornit astfel de la un element statistic, reînându-se faptul că din totalul celor 938 hotărâri pronunțate împotriva României în perioada 1998 - 2012, s-a constatat existența cel puțin a unei violări a Convenției într-un număr de 847 cauze. Dintre acestea, 360 priveau încălcarea dreptului la un proces echitabil, 97 încălcarea dreptului la judecarea cauzelor într-un termen rezonabil și 36 vizau neexecutarea hotărârilor judecătorești. Lectura condamnărilor suferite de România în domeniul dreptului la un proces echitabil ne îndreptățește la concluziunea că Statul Român a avut și are în continuare probleme extrem de grave în ceea ce privește respectarea art. 6 din Convenție în

⁷ J. F. Renucci, *Tratat de drept european al drepturilor omului*, Ed. "Hamangiu", București, 2009, p. 380; Hotărârea din 4 mai 2006, *Ekdoseis N. Papanikolau A.E. c. Grecia*, par. 18-21.

⁸ J.F. Renucci, *Traité ...*, *op. cit.*, p. 389-392.

⁹ Bunăoară, Curtea a indicat faptul că prezumția de nevinovăție, consacrată de art. 6 par. 2 din Convenție, trebuie respectată chiar înainte de existența oricărui proces. Hotărârea pronunțată în afacerea *Allenet de Ribemont c. Franța* la 10 februarie 1995 constituie exemplul de coală în acest sens: acuzațiile ministrului de interne și ale reprezentanților poliției cu privire la culpabilitatea inculpatului, făcute în fața actelor premergătoare, au fost considerate o violare a prevederilor art. 6 par. 2 din Convenție. În dreptul român, s-a considerat că procedura prealabil prevăzută de art. 7 din Legea contenciosului administrativ nr. 554/2004 intră sub incidența dreptului la un proces echitabil, deci va fi luat în considerare la calculul duratei procesului; de asemenea, s-a mai apreciat că ea ar încălca accesul la justiție (I. Deleanu, *Tratat de procedură civilă din perspectiva noului Cod de procedură civilă*, Vol. I, Ed. "Wolters Kluwer", București, 2010, p. 747).

¹⁰ Conform unei jurisprudențe constante a Curții, făcând executivă hotărârea judecătorească într-o asemenea în sfera de aplicare a dreptului la un proces echitabil (Hotărârea din 19 martie 1997, *Hornsby c. Grecia*, par. 40; Hotărârea din 12 ianuarie 2010, *Emilian Ștef nescu c. România*, par. 27). Așa cum frumos s-a spus, ar fi inutil ca art. 6 par. 1 să garanteze accesul la justiție dacă n-ar garanta în egal măsură și executarea hotărârilor judecătorești (de pildă, Hotărârea din 31 octombrie 2006, *Jelicic c. Bosnia-Herțegovina*, par. 38). În același tipar, s-a considerat că autoritățile naționale nu pot invoca lipsa resurselor pentru a nu achita sumele stabilite printr-o hotărâre judecătorească - Hotărârea din 26 ianuarie 2010, *Aurelia Popa c. România*, par. 24.

¹¹ Curtea a decis că art. 6 este aplicabil unei proceduri judiciare de executare a unui act notarial de garantare a unei creanțe (Hotărârea din 21 aprilie 1998, *Estima Jorge c. Portugalia*, par. 37-38) sau unui act de conciliere (Hotărârea din 28 octombrie 1998, *Perez de Rada Cavanilles c. Spania*, par. 39), în măsura în care aceste proceduri sunt determinante pentru realizarea efectivă a drepturilor reclamantilor.

ansamblul s u. De i unele probleme referitoare la “plina jurisdic ie” a instan elor au fost solu ionate, România continu s fie condamnat pentru înc lcaarea accesului la justi ie. Curtea sanc ioneaz constant înc lcaarea principiului securit ii raporturilor juridice prin repunerea în discu ie a unor hot râri judec tore ti irevocabile. Mai recent, divergen ele de jurispruden la nivelul instan ei supreme sau a instan elor de recurs inferioare au fost aspru sanc ionate. Garan iile procedurale i institu ionale, în special cele referitoare la motivarea hot rârilor judec tore ti, respectarea principiului contradictorialit ii i respectarea drepturilor ap r rii, ne aduc condamn ri pe band rulant . În fine, este îngrijor tor num rul extrem de mare de condamn ri ale statului român pentru neexecutarea hot rârilor judec tore ti irevocabile¹².

Al doilea capitol al tezei de doctorat este dedicat studiului jurispruden ei Cur ii Europene a Drepturilor Omului în materia dreptului la solu ionarea cauzelor într-un termen rezonabil. Astfel, printre exigen ele dreptului la un proces echitabil se num r i dreptul la judecarea cauzelor cu celeritate sau într-un „termen rezonabil”, conform art. 6 par. 1 din Conven ie. Celeritatea procedurii, dincolo de faptul c reprezint un deziderat al oric rui sistem de drept, reprezint în acela i timp i o dubl garan ie: pe de-o parte, scopul dreptului conferit de art. 6 par. 1 este acela de a evita ca o persoan s fie supus prea mult stresului generat de incertitudinea existen ei unei solu ii în propria sa cauz ¹³; pe de alt parte, cerin a judec rii cauzelor într-un termen rezonabil este menit s asigure îns i credibilitatea i eficacitatea justi iei¹⁴. Termenul rezonabil trebuie prev zut de art. 6 par. 1 din Conven ie trebuie îns diferen iat de alte „termene rezonabile” despre care fac vorbire art. 2, art. 3 i art. 5 din Conven ie, motiv pentru care s-a pornit de la această distinc ie.

Obliga ia de respectare a termenului rezonabil prev zut de art. 6 par. 1 din Conven ie este o obliga ie de rezultat care incumb statelor-p ri la Conven ie. Practic, controlul Cur ii se limiteaz la evaluarea unui anumit rezultat: *termenul în care s-a judecat cauza a fost sau nu rezonabil?* În aceste condi ii, principalele teme de discu ie ce decurg din analiza jurispruden ei Cur ii, abordate în această ordine în cuprinsul tezei de doctorat, sunt cele referitoare la: (A)

¹² Cu privire la problemele sesizate de Curtea European în cazul României, pentru observa ii de esen , a se vedea I. Deleanu, *Adnot ri la câteva opinii disidente ale judec torilor de la Curtea European a Drepturilor Omului în materie procesual-civil* , în Pandectele Române nr. 3/2012, p. 15 - 35.

¹³ C. Ovey, R. White, *The European Convention...*, *op.cit.*, p. 166.

¹⁴ *Bottazzi c. Italia*, par. 22.

termenul care trebuie luat în calcul; **(B)** aprecierea caracterului rezonabil al termenului; **(C)** repararea prejudiciilor cauzate prin încălcarea dreptului la judecarea cauzelor într-un termen rezonabil.

Cel mai adesea reclamanții care se adresează cu plângeri Curții evocă durata excesivă prin raportare la întreaga procedură jurisdicțională, care de obicei înseamnă parcurgerea mai multor grade de jurisdicție. Totuși, există situații în care Curtea nu examinează ansamblul parcursului judiciar, întrucât justiabilul nu se plânge decât de durata excesivă a procedurii într-un anumit stadiu procesual¹⁵. În toate situațiile înșă, atunci când exercită controlul asupra duratei procedurii, Curtea procedează mai întâi la determinarea punctului de plecare (*dies a quo*) și a punctului final (*dies ad quem*) al termenului luat în calcul.

În „materia civilă”, momentul inițial este reprezentat în principiu de momentul sesizării instanței competente printr-o cerere de chemare în judecată, potrivit uzanțelor dreptului intern. Momentul inițial se apreciază înșă, în alte cazuri, și prin raportare la acte sau forme procedurale de natură contencioasă, care pot marca debutul termenului în materia civilă: emiterea unei somații de plată¹⁶; confiscarea bunurilor ridicate¹⁷; declarația de constituire ca parte civilă¹⁸; cererea de luare a unor măsuri provizorii¹⁹; opoziția la executare formulată de reclamant în procedura internă²⁰; formularea unei cereri de intervenție într-o procedură în curs²¹. Prin excepție, în cazul în care sesizarea instanței de judecată trebuie precedată de un recurs administrativ, termenul curge de la data exercitării recursului administrativ. În schimb, în „materia penală” termenul începe să curgă de la data la care a fost formulată o „acuzare”, întrucât altfel ar fi imposibil să se determine existența unei „acuzări în materie penală”²². Se cuvine să reamintim, în acest sens, că „acuzarea în materie penală” este definită ca „notificarea oficială, emanând de la autoritatea competentă, a reproșului de a fi săvârșit o infracțiune penală”

¹⁵ De pildă, hotărârea din 23 septembrie 1998, *Portington c. Grecia*, par. 20.

¹⁶ Hotărârea din 24 mai 1991, *Pugliese c. Italia* (nr. 2), par. 16.

¹⁷ *Raimondo c. Italia*, hotărârea din 22 februarie 1994, par. 42.

¹⁸ *Acquaviva c. Franța*, hotărârea din 21 noiembrie 1995, par. 50.

¹⁹ Hotărârea din 12 octombrie 1992, *Cesarini c. Italia*, par. 16.

²⁰ *Barbagallo c. Italia*, hotărârea din 27 februarie 1992, par. 14.

²¹ Hotărârea din 26 octombrie 1999, *Varipati c. Grecia*, par. 22.

²² *Neumeister c. Austria*, par. 18. Pentru hotărâri mai recente în același sens, a se vedea de pildă *Venditelli c. Italia*, hotărârea din 18 iulie 1994, par. 34; *Reinhardt și Slimane-Kaid c. Franța*, hotărârea din 31 martie 1998, par. 93.

i care induce ideea unor „repercursiuni importante pentru situa ia celui interesat”²³. În ceea ce prive te punctul final al termenului care trebuie examinat, nu exist diferen e între materia civil i materia penal . În general, în ambele materii, perioada asupra c reia poart controlul Cur ii se încheie, în principiu, la data la care ultima hot râre judec toreasc intern , devenit definitiv , a fost executat . Totu i, a a cum vom ar ta mai jos, exist situa ii în care procedura na ional este înc *pendinte* la momentul pronun rii Cur ii Europene, caz în care punctul final al termenului este reprezentat de data pronun rii hot rârii instan ei europene. În materie penal , în cazul unei solu ii de netrimitere în judecat , se va considera c momentul final al termenului este ordonan a prin care procurorul solu ioneaz cauza în sens negativ²⁴.

Printr-o formul adeseori utilizat , Curtea a statuat în sensul c „*durata rezonabil a unei proceduri trebuie apreciat în func ie de circumstan ele cauzei i cu ajutorul urm toarelor criterii: complexitatea afacerii, comportamentul reclamantului i al autorit ilor competente, precum i miza litigiului pentru cel interesat*”²⁵. Cu alte cuvinte, analiza Cur ii este în primul rând o analiz particular , *in concreto*, în func ie de elementele caracteristice ale fiec rei cauze. Pe de alt parte îns , judec torii de la Strasbourg recurg la o seam de criterii obiective tocmai din dorin a de a reduce doza de subiectivism din analiza f cut ²⁶.

În ceea ce prive te criteriile obiective prin prisma c rora este analizat caracterul rezonabil al termenului, Curtea a luat în calcul, în mod tradi ional, cu începere de la pronun area hot rârii în cauza *Pretto i al ii c. Italia*, trei factori principali: complexitatea afacerii, comportamentul reclamantului i respectiv comportamentul autorit ilor na ionale, în special al celor judiciare. În contextul unei jurispruden e evolutive, în anumite situa ii Curtea a luat în considerare i un al patrulea criteriu, „miza” pe care o prezint respectiva cauz pentru reclamant²⁷. Potrivit jurispruden ei Cur ii, complexitatea afacerii poate fi generat în primul rând de *complexitatea*

²³ Hot rârea din 27 februarie 1980, *Deweert c. Belgia*, par. 42.

²⁴ Hot rârea din 25 februarie 2004, *Schumacher c. Luxembourg*, par. 28.

²⁵ De pild , hot rârea din 27 iunie 2000, *Frylander c. Fran a*, par. 43; hot rârea din 18 februarie 1999, *Laino c. Italia*, par. 18; hot rârea din 4 aprilie 2006, *Maršálek c. Cehia*, par. 49; hot rârea din 13 iulie 2006, *Nichifor c. România (nr. 1)*, par. 26.

²⁶ F. Edel, *La durée des procédures civiles et pénales dans la jurisprudence de la Cour européenne des Droits de l'Homme*, "Editions du Conseil de l'Europe", Strasbourg, 2007, p. 33.

²⁷ Formulele folosite de Curte sunt *l'enjeu de l'affaire pour le requérant* în limba franceza, respectiv *what is at stake for the plaintiff*, în varianta englez a hot rârilor.

st rii de fapt care trebuie elucidat . În mod obișnuit, această complexitate poate rezulta din: numărul și natura particulară a infracțiunilor de care erau acuzați reclamantii²⁸; disimularea actelor delictuale și vârlite de acuzat și legăturile complicate dintre acestea²⁹; caracterul de interes național al faptelor avute în vedere³⁰; numărul inculpaților și al martorilor³¹; necesitatea recurgerii la expertize de specialitate³²; atribuirea unor bunuri indivizibile în cazul pluralității de moștenitori³³ etc. *Complexitatea problemelor juridice care trebuie soluționate* este de asemenea pusă în discuție de Curte. O asemenea situație există în cazul apariției unei reglementări noi și imprecise³⁴, poate privi respectarea principiului egalității armelor³⁵, chestiuni de competență³⁶ sau de constituționalitate³⁷, probleme de urbanism³⁸ sau interpretarea unui tratat internațional³⁹. Nu în ultimul rând, *complexitatea procedurii* poate justifica depășirea duratei rezonabile a procedurii. De obicei, această problemă se pune în cauzele cu o pluralitate de părți⁴⁰, în procesele temporizate de o multitudine de incidente procedurale⁴¹, atunci când este necesară audierea unui număr mare de inculpați și martori⁴² sau când există dificultăți de localizare a martorilor⁴³. Complexitatea procedurii este analizată de Curte și atunci când se pune problema găsirii unor martori care își schimbă desreședința⁴⁴, a audierii prin intermediul unor comisii rogatorii (în afară sau în străinătate)⁴⁵, a gestionării unui dosar enorm⁴⁶ sau a coordonării mai multor procese în care este implicată o persoană⁴⁷. Un alt criteriu utilizat de Curtea Europeană a Drepturilor Omului atunci când evaluează caracterul rezonabil al datei procedurii, de dată mai recentă, este cel al mizei afacerii pentru reclamant (indiferent dacă este vorba de o componentă morală sau de

²⁸ De exemplu, în cazul aș-numitei criminalități a „gulerelor albe”, care implică participarea a numeroase societăți comerciale (*C.P. și alții c. Franța*, par. 30).

²⁹ *Viezzier c. Italia*, hotărârea din 19 februarie 1991, par. 17.

³⁰ *Dobbertin c. Franța*, par. 42.

³¹ *Milasi c. Italia*, par. 16; *Bejer c. Polonia*, hotărârea din 4 octombrie 2001, par. 49.

³² Hotărârea din 4 octombrie 2001, *Ilowiecki c. Polonia*, par. 87.

³³ Hotărârea din 27 februarie 1992, *Vorasi c. Italia*, par. 17.

³⁴ *Pretto și alții c. Italia*, par. 32.

³⁵ *Baraona c. Portugalia*, par. 50.

³⁶ *De Moor c. Belgia*, par. 22.

³⁷ Hotărârea din 26 noiembrie 1992, *Giancarlo Lombardo c. Italia*, par. 2.

³⁸ *Katte Klitsche de la Grange c. Italia*, par. 55.

³⁹ *Beaumont c. Franța*, par. 33.

⁴⁰ Hotărârea din 26 februarie 1993, *Billi c. Italia*, par. 19.

⁴¹ *Monnet c. Franța*, par. 28.

⁴² *B. c. Austria*, par. 11.

⁴³ Hotărârea din 22 decembrie 2004, *Mitev c. Bulgaria*, par. 145.

⁴⁴ *König c. Germania*, par. 102 – 107.

⁴⁵ *Van Pelt c. Franța*, hotărârea din 23 mai 2000, par. 41; *Messina c. Italia*, hotărârea din 26 februarie 1993, par. 28.

⁴⁶ *Yagci și Sargin c. Turcia*, par. 63.

⁴⁷ *König c. Germania*, par. 102 – 107.

una pecuniar⁴⁸). Potrivit formulei utilizate de Curte, există anumite *ipoteze care necesită o diligență specială (particulară) din partea autorităților naționale*. Câteva din materiile în care este cerută asemenea diligență sunt prezentate mai jos. Potrivit unei formule adeseori utilizate de Curte, doar întârzierile imputabile autorităților competente la nivel național pot conduce Curtea la concluzia nerespectării termenului rezonabil⁴⁹. Analizarea comportamentului părților se dovedește însă, în acest context, la fel de important, întrucât comportamentul acestora constituie un element obiectiv, neimputabil statului pârât și de care trebuie să se țină cont pentru a se determina dacă a fost sau nu depășit termenul rezonabil prevăzut de art. 6 par. 1 din Convenție⁵⁰.

Pe baza criteriilor prezentate mai sus – complexitatea litigiului, miza afacerii pentru reclamant, comportamentul părților și comportamentul autorităților naționale – Curtea procedează la o apreciere globală, analitică, a stării de fapt din fiecare speță, în scopul verificării modului în care au fost respectate exigențele termenului rezonabil⁵¹. În anumite situații însă, Curtea ia în considerare și alte elemente în analiza ei, cum ar fi: durata în sine a procedurii, mai ales atunci când guvernul statului în cauză nu furnizează nicio explicație pentru aceasta⁵²; recunoașterea propriei culpe de către statul în cauză⁵³; numărul instanțelor naționale sesizate⁵⁴; finalitatea litigiului la nivel național; contextul politic⁵⁵ etc.

Atunci când constată încălcarea prevederilor art. 6 par. 1 din Convenție, în sensul nerespectării exigențelor termenului rezonabil de către statele-părți la Convenție, Curtea obligă statele în cauză și la repararea prejudiciului material și moral sau la suportarea cheltuielilor judiciare, în temeiul art. 41 din Convenție. Așa cum a subliniat instanța europeană⁵⁶, natura încălcării dreptului la judecarea cauzelor într-un termen rezonabil nu permite o reparare integrală (*restitutio in integrum*), motiv pentru care este posibil doar acordarea unei compensații

⁴⁸ *Karakaya c. Franța*, par. 45.

⁴⁹ *Zimmermann și Steiner c. Elveția*, par. 24.

⁵⁰ *Wiesinger c. Austria*, par. 57.

⁵¹ De pildă, hotărârea din 28 iunie 1990, *Obermeier c. Austria*, par. 72.

⁵² *Messina c. Italia*, par. 28.

⁵³ Hotărârea din 20 octombrie 1993, *Darnell c. Regatul Unit*, par. 20.

⁵⁴ *Hakkanen c. Finlanda*, par. 72 (trei instanțe); hotărârea din 27 februarie 1992, *Tumminelli c. Italia*, par. 18 (afacere pendinte în faza urmării penale); *Abdoella c. Olanda*, par. 22 (cinci instanțe) etc.

⁵⁵ *Acquaviva c. Franța*, par. 66.

⁵⁶ Hotărârea din 10 martie 1980, *König c. Austria*, par. 15.

financiare pentru prejudiciul material și moral suferit de reclamant⁵⁷. În fine, trebuie amintit faptul că, potrivit unei jurisprudențe constante, Curtea admite faptul că, atunci când constată încălcarea dreptului la soluționarea cauzelor într-un termen rezonabil, poate obliga statul pârât la plata cheltuielilor judiciare. Aceste sume includ atât cheltuielile judiciare efectuate în procedura convențională, cât și cheltuielile efectuate în procedura națională pentru a preveni sau corecta încălcarea dreptului la soluționarea cauzelor într-un termen rezonabil. Condițiile pentru recunoașterea acestor sume au fost fixate în jurisprudența Curții: cheltuielile trebuie să fie reale și necesare, iar quantumul lor să aibă un caracter rezonabil; cheltuielile efectuate trebuie să se raporteze la încălcarea constatată⁵⁸.

La finalul celui de-al doilea capitol, este prezentat modul în care Curtea de Justiție a Uniunii Europene a receptat, în timp, dreptul la soluționarea cauzelor într-un termen rezonabil. În esență, urmând și concluziile Marii Camere a Curții Europene a Drepturilor Omului din afacerea *Bosphorus Airways c. Irlanda*⁵⁹, vom conchide în sensul că la momentul de față dreptul european, prin intermediul Cartei, oferă un nivel de protecție echivalent celui garantat prin intermediul Convenției, datorită legăturii strânse dintre cele două instanțe (Curtea de Justiție a Uniunii Europene și Curtea Europeană a Drepturilor Omului) și a receptivității dreptului la soluționarea cauzelor într-un termen rezonabil – alături de celelalte drepturi din panoplie - ca un principiu al dreptului european.

După cum s-a indicat în doctrina europeană⁶⁰, art. 6 par. 1 prezintă legături strânse cu art. 13 din Convenție, mai ales din momentul în care Curtea a precizat în hotărârea pronunțată în cauza *Kudla* faptul că art. 13 garantează unei persoane dreptul la un recurs efectiv pentru a se plânde de durata procedurii. Acesta este motivul pentru care capitolul III din teză este dedicat exclusiv dreptului la un remediu efectiv.

⁵⁷ În unele situații, Curtea nu acordă niciodată reparație, apreciind că simpla constatare a încălcării dreptului constituie o reparație adecvată (de pildă, *Giancarlo Lombardo c. Italia*, par. 26).

⁵⁸ *Scordino c. Italia (nr. 1)*, par. 283.

⁵⁹ Hotărârea din 30 mai 2005. Potrivit instanței europene, „... protecția drepturilor fundamentale în dreptul comunitar este ... echivalentă ... celei din sistemul Convenției” (par. 165).

⁶⁰ F. Sudre, *Droit européen ...*, op.cit., p. 371.

A a cum s-a apreciat și în doctrina europeană⁶¹, hotărârea Curții în afacerea *Kudla* constituie un veritabil reviriment al jurisprudenței, menit să confere art. 13 locul potrivit în sistemul de protecție al drepturilor omului prevăzut de Convenție. Câteva considerații suplimentare merită a fi deci prezentate.

Până la pronunțarea hotărârii *Kudla*, existau două soluții atunci când reclamantul se plângea atât de caracterul nerezonabil al duratei procedurii interne, cât și de absența unui recurs intern pentru a se putea plânge de acest aspect⁶²: dacă se constata o violare a art. 6 par. 1, Curtea aprecia că nu este necesar să mai examineze plângerea și pe temeiul art. 13, art. 6 par. 1 fiind o *lex specialis*; în ipoteza în care Curtea constata că art. 6 par. 1 nu a fost încălcat, considera necesar să se asigure și de faptul că garanțiile mai puțin generoase oferite de art. 13 nu au fost încălcate. Chiar dacă această soluție fusese contestată în doctrină⁶³, jurisprudența Curții a rămas constantă sub acest aspect. Prin hotărârea pronunțată la 29 octombrie 2000, Curtea și-a reconsiderat însă explicit această jurisprudență⁶⁴. Motivele avute în vedere de Marea Cameră au fost în principal următoarele:

- Nu se poate considera că garanțiile oferite de art. 13 sunt absorbite de garanțiile oferite de art. 6 par. 1 atunci când se pune în discuție dreptul la judecarea cauzelor într-un termen rezonabil; potrivit Curții, problema de a ști dacă reclamantul dintr-o anumită cauză a beneficiat de o judecată într-un termen rezonabil a contestației referitoare la drepturile și obligațiile sale cu caracter civil sau a unei acuzații în materie penală este o chestiune juridică separată de problema de a ști dacă el a beneficiat, în dreptul intern, de un recurs efectiv pentru a se plânge de acest aspect (par. 147).

- La baza revirimentului jurisprudenței Curții stă faptul că anterior, prin hotărârea pronunțată în cauza *Bottazzi c. Italia*, instanța europeană remarcase „pericolul important” pe care „lentoarea

⁶¹ A se vedea J.-F. Flauss, *Le droit à un recours effectif au secours de la règle du délai raisonnable: un revirement de jurisprudence historique*, în Rev. Trim. Dr. Hom. 2002, p. 179-201; F. Sudre, J.-P. Marguénaud, J. Andriansimbazovina, A. Gottenoire, M. Levinet, *Les grands arrêts ...*, op. cit., p. 319-327; P. Frumer, *Le recours effectif devant une instance nationale pour dépassement du délai raisonnable - un revirement dans la jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'Homme*, Jour. Trib. Dr. Eur. 2001, p. 49 - 53. Pentru unele rezerve asupra importanței jurisprudenței *Kudla*, a se vedea J.-F. Renucci, *Traité ...*, op. cit., p. 221 - 222.

⁶² F.G. Jacobs, R.C.A. White, *The European Convention on Human Rights*, Ed. „Clarendon Press”, Oxford, 1996, p. 337-338.

⁶³ De pildă, P. Van Dijk, G.J.H. Van Hoof, *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights*, Ed. „Kluwer Law International”, Haga, 1998, p. 701.

⁶⁴ Pentru unele elemente care prevesteau această reconsiderare, a se vedea F. Sudre, J.-P. Marguénaud, J. Andriansimbazovina, A. Gottenoire, M. Levinet, *Les grands arrêts ...*, op. cit., p. 321 - 322.

excesiv a justi iei” îl prezintă pentru statul de drept în sistemele juridice naționale „atunci când justi iabilii nu dispun, în acest scop, de nicio cale de recurs intern”.

- Dintre componentele dreptului conferit de art. 6 par. 1 din Convenție, dreptul la judecarea cauzelor într-un termen rezonabil reclamant, prin importanța sa, existența unui mecanism de protecție suplimentar, pe care îl poate oferi art. 13; exigențele art. 13 trebuie apreciate ca fiind rându-le pe cele din art. 6 par. 1 și nu ca fiind absorbite de obligația generală, impusă de acest articol, de a nu depăși un termen rezonabil în cursul procedurilor judiciare (par. 152).

- Prin referire la raportul dintre art. 35 par. 1 și art. 13, Curtea a subliniat faptul că mecanismul de protecție a drepturilor omului este menit să supună pretinsa violare în primul rând analizei autorităților naționale, urmând ca doar în subsidiar Curtea să se pronunțe asupra acestei chestiuni⁶⁵.

- În concluzie, art. 13 garantează un recurs efectiv în fața unei instanțe naționale pentru ca o persoană să se poată plânga de nerespectarea obligației impuse de art. 6 par. 1, aceea de judecare a cauzelor într-un termen rezonabil (par. 156).

După ce Curtea a procedat la această nouă interpretare a art. 13, centrul de interes este reprezentat de modul în care statele semnatare ale Convenției în aleg să pună în aplicare obligațiile ce le revin⁶⁶. În mod evident, dacă în dreptul intern există un recurs efectiv, este necesar ca reclamantul să-și valorifice înaintea de a se adresa Curții. În caz contrar, plângerea va fi respinsă ca inadmisibilă⁶⁷. Statele semnatare ale Convenției au reglementat la nivel național

⁶⁵ Asupra caracterului subsidiar, a se vedea și H. Petzold, *The Convention and the Principle of Subsidiarity*, în R. St. J. Macdonald, F. Matscher, H. Petzold (editori), *The European System for the Protection of Human Rights*, Ed. „Martinus Nijhoff”, Dordrecht - Boston - Londra, 1993, p. 41-62.

⁶⁶ În acest sens, Curtea a precizat faptul că statele contractante beneficiază de o anumită marjă de apreciere pentru a se conforma obligației prevăzute de art. 13 (hotărârea din 19 februarie 1998, *Kaya c. Turcia*, par. 106). În doctrină s-a indicat faptul că ar putea fi avute în vedere patru categorii de soluții: **i**) angajarea răspunderii personale a magistraților (care trebuie avut în vedere doar ca o *ultima ratio*); **ii**) adoptarea unei proceduri care să permită renunțarea la acuzații (soluție adoptată de Belgia, Germania, Olanda, Irlanda) sau reducerea pedepselor (Germania, Luxemburg, Danemarca, Finlanda, Spania); **iii**) crearea unui recurs specific care să aibă ca obiect încetarea nerespectării termenului rezonabil (Portugalia - doar în materie penală, Suedia - doar în materie civilă, Austria, Elveția), inclusiv la nivel constituțional (Germania, Spania, Cehia, Slovacia, Croația); **iv**) posibilitatea introducerii unei acțiuni în despăgubiri contra statului (Franța, Spania) - a se vedea J.-F. Flauss, *Le droit ...*, op.cit., p. 189-195. S-a indicat de asemenea faptul că jurisprudența *Kudla* nu prezintă relevanță pentru acele state în care durata procedurii este în practică una adecvată (de pildă, în Islanda, durata medie a procedurii în primul instanță era în 2001 de 251 de zile în materie civilă și de 69 de zile în materie penală, iar în Estonia de 109 zile, respectiv 93 de zile) - *idem*, p.188.

⁶⁷ De pildă, decizia din 27 aprilie 1999, *Avdula, Medzid și Vlora Hasani c. Elveția*; decizia din 16 martie 1999, *Husein Basic c. Austria*; *Gonzalez Marin c. Spania*, decizia din 5 octombrie 1999; *Toma Mota c. Portugalia*, decizia din 2 decembrie 1999.

anumite mecanisme-remediu destinate să permit prevenirea și/sau sancționarea nerespectării exigențelor termenului rezonabil⁶⁸. Analiza punctuală a acestor mecanisme, prin raportare la jurisprudența evolutivă a Curții Europene, a condus în contextul lucrării la concluzii importante în privința „efectivității” remediilor, concluzii care au fost valorificate atunci când a fost analizat situația României și remediile propuse în timp de autoritățile române.

Capitolul IV este dedicat dreptului la soluționarea cauzelor într-un termen rezonabil în România. Receptarea la nivel constituțional a Convenției ratificate de România în anul 1994 s-a produs cu ocazia revizuirii Constituției României din anul 2003⁶⁹. Prin urmare, art. 21 alin. (3) este redactat astfel: "*Prile au dreptul la un proces echitabil și la soluționarea cauzelor într-un termen rezonabil*". De la acest moment există deci consacrat la nivel constituțional dreptul la judecarea cauzelor într-un termen rezonabil, ca drept fundamental. Așa cum frumos s-a spus în doctrină, "*... soluționarea cauzei într-un termen rezonabil nu mai este pentru parte o simplă aspirație sau vocație; este un drept «subiectiv», ca element indispensabil al efectivității altor drepturi și în primul rând al celor alegate și ca element al unui proces echitabil ...*"⁷⁰.

În vechiul Cod de Procedură Civilă românesc nu a fost consacrat expres un principiu al operativității⁷¹ sau un principiu al celerității⁷². În pofida acestui fapt, vechiul Cod de Procedură Civilă conținea o serie de dispoziții prin care se urmărea atingerea acestui obiectiv, sub „presiunea” prevederilor art. 6 par. 1 din Convenție și a jurisprudenței relevante a Curții și în consonanță cu mai nou-introdusul text constituțional din art. 21 alin. (3), care consacră dreptul părților la soluționarea cauzelor într-un termen rezonabil. După cum s-a arătat în literatura de specialitate, fiindcă analiza textelor legale menite să asigure celeritatea în procesul civil, se putea

⁶⁸ Într-o lucrare de referință, autorii aminteau cu satisfacție probabil primul remediu destinat să asigure judecarea cauzelor într-un termen rezonabil: într-un document din anul 775, Carol cel Mare a decis că în situația în care judecătorul întârzie să pronunțe o hotărâre, partea putea alege să locuiască în casa judecătorului, pe cheltuielile acestuia, până la pronunțarea hotărârii [a se vedea S. Guinchard (coordonator), *Droit processuel. Droit commun et droit comparé du procès*, ediția a III-a, Ed. „Dalloz”, Paris, 2005, p. 761]. Ne întrebăm și noi dacă soluția n-ar fi uneori eficientă în zilele noastre ...

⁶⁹ În doctrină s-a spus că acest lucru constituie "*... o corectă receptare a evoluțiilor juridice moderne la nivel european și o punere de acord a protecției juridice garantate drepturilor subiective prin reglementările interne cu cele internaționale*" (I. Muraru, E. S. Tănăsescu, *Drept constituțional și instituții politice*, ediția a XI-a, Ed. "All Beck", București, 2003, vol. I, p. 174).

⁷⁰ I. Deleanu, *Drepturile fundamentale ale părților în procesul civil*, Ed. "Universul Juridic", București, 2008, p. 275.

⁷¹ M. T. Bărcă, *Drept procesual civil*, Ed. „Universul juridic”, București, 2005, vol. I, p. 47.

⁷² I. Muraru, E. S. Tănăsescu (coordonatori), *Constituția ..., op. cit.*, p. 183.

distinge între *dispoziții procedurale vizând celeritatea* și *proceduri speciale, simplificate și accelerate*⁷³, structură analitică utilizată în cuprinsul tezei de doctorat.

Asemeni Codului de procedură civilă, nici vechiul Cod de procedură penală nu consacră expres un principiu al celerității procedurii⁷⁴. Totuși, este de notorietate faptul că procedura penală este în general mai rapidă decât procedura civilă, chiar dacă legiuitorul român nu a optat pentru un model de reglementare strict, cu termene determinate pentru finalizarea urmăririi penale sau a judecării cauzei⁷⁵. Explicația acestei relative rapidități în soluționarea cauzelor penale poate fi găsită, după părerea noastră, chiar în cuprinsul art. 1 alin. (1) C. pr. pen.: „Procesul penal are ca scop *constatarea la timp* (s.n. - C.F.C.) și în mod complet a faptelor care constituie infracțiuni ...”. În condițiile în care timpul este un factor de presiune semnificativ în procesul penal, asigurarea finalizării procesului penal într-un termen rezonabil trebuie să primeze. Soluționarea cu celeritate a procesului penal nu trebuie să aducă însă atingere garanțiilor speciale consacrate în materie de art. 6 din Convenție, în special dreptului de a beneficia de timpul și de facilitățile necesare pentru pregătirea apărării.

În cuprinsul aceleiași capitole, se acordă un interes deosebit deficiențelor sesizate pe diverse paliere în ceea ce privește dreptul la soluționarea cauzelor într-un termen rezonabil în România. Astfel, din analiza hotărârilor de condamnare pronunțate în materie penală de Curtea Europeană a Drepturilor Omului rezultă faptul că principalele deficiențe sesizate au fost următoarele: jocul casurilor succesive, indiferent dacă era vorba despre trimiterea cauzelor spre rejudecare instanțelor inferioare (*Pantea c. România, Rosengren c. România, Ballai c. România*) sau despre trimiterea cauzei la Parchet pentru refacerea urmăririi penale (*Aliu a c. România, Temean c. România*); durata excesivă și nejustificată a urmăririi penale, marcată de lungi perioade de

⁷³ I. Deleanu, „Termenul rezonabil” - exigența unui proces echitabil. De la un „termen rezonabil” la un „termen optim și previzibil”, în Revista de Drept Public nr. 1/2005, p. 132. În cadrul primei categorii menționate de noi, autorul citat procedează la o distincție între i) *dispoziții procedurale vizând nemijlocit celeritatea, indiferent de natura procesului* și ii) *dispoziții procedurale vizând celeritatea, în considerarea anumitor categorii de litigii*. Fără a contesta exactitatea distincției, pentru prezentul demers ne-am decis să procedăm la o prezentare unitară a tuturor dispozițiilor procedurale având ca scop, chiar și în subsidiar sau în anumite litigii determinate, asigurarea celerității.

⁷⁴ În sensul că celeritatea reprezintă un principiu fundamental al procesului penal, a se vedea D. M. Ionescu, *Procedură penală. Partea generală. Sinteză și spețe*, Ed. „Sfera juridică”, Cluj-Napoca, 2007, p. 54.

⁷⁵ O asemenea soluție a fost preferată, de pildă, de legiuitorul italian. Astfel, potrivit Codului de procedură penală italiană, durata urmăririi penale este în principiu limitată la 6 luni, iar faza de judecată este în principiu limitată la un an. Există însă derogări care pot fi acordate de judecător, pentru anumite categorii de infracțiuni sau în cazuri de complexitate deosebită a anchetelor ori de imposibilitate obiectivă de a le încheia în termenul de 6 luni.

inactivitate, indiferent c era vorba despre urm rirea efectuat de parchetele obi nuite (*Reiner i al ii c. România, Florin Ionescu c. România*) sau de parchetele militare (*Tudorache c. România*); dificultatea stabilirii organului de urm rire penal competent (*Georgescu c. România, Didu c. România*) sau a instan ei competente (*Constantin Florea c. România*); existen a unor perioade de inactivitate nejustificate la nivelul instan elor penale, inclusiv a instan ei supreme (*Damian-Buruean i Damian c. România*); ignorarea criteriului mizei litigiului pentru reclamant (*Bursuc c. România, Gheorghe i Maria Mihaela Dumitrescu c. România, Csiki c. România*); erorile procedurale ale instan elor na ionale au generat condamn ri în alte cauze, indiferent dac a fost vorba despre neaplicarea sau aplicarea cu întârziere a unor m suri de constrângere în privin a martorilor (*Bursuc c. România*), ordonarea cu întârziere a unei expertize psihiatrice obligatorii (*Bragadireanu c. România*), citarea cu întârziere (*Cr ciun c. România*) sau neanalizarea motivelor de apel (*Damian-Buruean i Damian c. România*). Tot sintetic, vom re ine faptul c deficien ele sesizate de Curte în materie civil au privit în esen : cas rile succesive cu trimiterea cauzei spre rejudecare (*Nicolau c. România, Ispan c. România, Varvara Stanciu c. România, Parohia Greco-Catolic Sfântul Vasile Polon c. România*); dificultatea determin rii instan ei competente (*Gu c. România, Cârjan c. România*); acordarea unor termene excesive, în special la nivelul instan ei supreme (*Nicolau c. România, Gheorghe c. România, Valentin Dumitrescu c. România, Stancu c. România, T chin c. România, Marinic Ti ian Popovici c. România, Ciovic c. România*); blocarea litigiului la nivelul unei instan e, cu consecin a analiz rii cu întârziere a fondului litigiului [*Str in i al ii c. România, Forum Maritime SA c. România, Cer ceanu c. România (nr. 1), Alecu c. România, SC Apron Dynamics SRL Baia Mare c. România*]; ignorarea criteriului mizei litigiului pentru reclamant (*Cârstea i Grecu c. România, Deak c. România i Regatul Unit, Codarcea c. România, Floarea Pop c. România, Ciut c. România*); durata excesiv a procedurii prealabile (*Nichifor c. România*); erorile procedurale i lipsa de diligen a instan elor na ionale, tributare principiului disponibilit ii, de obicei cu privire la martori sau exper i (*Matica c. România, T chin c. România, Bercaru c. România, L z rescu c. România, Balea c. România, Toader c. România, I.D. c. România*); existen a unor perioade de inactivitate nejustificate ale executorilor judec tore ti, în faza de executare silit (*Kocsis c. România*).

Probabil cea mai completă radiografie a „performanțelor” legiuitorului și judecătorilor din România a oferit-o Curtea Europeană prin intermediul hotărârii pronunțate în afacerea *Vlad și alții c. România* la data de 26 noiembrie 2013. Dacă soluția din perspectiva art. 6 par. 1 din Convenție nu este una radical diferită de jurisprudența anterioară, vom reveni aici, analizând plângerile din perspectiva art. 13 din Convenție, Curtea a statuat în sensul că remediile propuse de Guvern nu îndeplineau exigențele efectivității, pentru următoarele motive:

(i) Acțiunea în despăgubiri fondată pe aplicabilitatea directă a Convenției, invocată singură sau coroborată cu dispozițiile Codului Civil. În privința acestui remediu – documentat de Guvern cu jurisprudență provenind de la Curtea de Apel Iași sau Curtea de Apel Oradea – Curtea a remarcat faptul că deși Convenția se aplică în România de aproape 20 ani, nimeni nu a reușit să accelereze procedura invocând aplicabilitatea directă a Convenției. Exemplele jurisprudențiale furnizate corespundeau unor ipoteze în care s-au acordat compensații pentru erori judiciare sau pentru activitățile culpabile ale Statului, în temeiul art. 998 – 999 din vechiul Cod Civil. În fine, orice acțiune de acest tip este supusă regulilor procedurale generale, taxelor de timbru semnificative și în general riscului unei durate semnificative a procedurii. Pe cale de consecință, remediuul nu este efectiv (a se vedea par. 116 – 119 din hotărârea Curții).

(ii) Legea nr. 202/2010. Actul normativ care a încercat să impulsioneze judecarea cauzelor nu a fost considerat un remediu convingător întrucât a intrat în vigoare la câțiva ani după finalizarea dosarelor în discuție, iar Guvernul nu a reușit să ofere, pentru perioada celor trei ani de aplicare a legii, niciun exemplu de accelerare a vreunei proceduri sau de obținere a vreunei despăgubiri (par. 120 – 121).

(iii) Dispozițiile Noului Cod de Procedură Civilă. În această privință, Curtea a considerat că nu suntem în prezența unui remediu efectiv din moment ce prevederile Noului Cod nu se aplică procedurilor în curs sau celor finalizate, ci doar procedurilor demarate după data de 15 februarie 2013 (par. 122).

În aceste condiții, Curtea a decis că art. 13 combinat cu art. 6 par. 1 din Convenție au fost încălcate. De asemenea, în temeiul art. 46 din Convenție, Curtea a statuat că încălcările s-au produs datorită funcționării defectuoase a legislației și practicii naționale și că Statul Român este obligat, prin intermediul unor măsuri legislative și a unei practici administrative care să vizeze în special un remediu de natură compensatorie, să asigure dreptul la judecarea cauzelor într-un

termen rezonabil. Practic, inevitabilul s-a produs. Cu ocazia analizei făcute în afacerea *Vlad și alții c. România*, Curtea a reținut faptul că a sancționat până la momentul pronunțării hotărârii încălcarea dreptului la judecarea cauzelor într-un termen rezonabil în aproximativ 200 afaceri și încă 500 de afaceri cu probleme similare se află în atenția Curții. În aceste condiții, Curtea a concluzionat în sensul că Statul Român încălcă sistematic dispozițiile Convenției și lansat un avertisment extrem de serios cu privire la necesitatea adoptării de măsuri legislative și a unei practici administrative care să abordeze această problemă. Esențiale ni se par în acest sens argumentele Curții referitoare la: refuzul sau reticența instanțelor judecătorești de a aplica direct Convenția, timp de 20 de ani, inclusiv în ipotezele în care se invocă încălcarea dreptului la judecarea cauzelor într-un termen rezonabil; imposibilitatea sau dificultatea excesivă în ceea ce privește exercitarea unei acțiuni în despăgubiri pentru depășirea duratei rezonabile a procedurii, pe model francez; lipsa unor reforme care să abordeze serios această problemă, în condițiile în care Legea nr. 202/2010 nu a condus *in concreto* la accelerarea procedurilor, iar contestația privind tergiversarea procesului din Noul Cod de Procedură Civilă nu este aplicabilă litigiilor în curs sau celor finalizate; inexistența unui remediu de natură compensatorie, care să permită obținerea unei indemnizații în cazul în care durata rezonabilă a procedurii a fost depășită. Gravitatea situației decurge, în opinia noastră, din două aspecte: pe de-o parte, legislativul nu adoptă măsuri concrete care să conducă la accelerarea procedurilor judiciare și despăgubirea victimelor întârzierilor excesive; pe de altă parte, după 20 de ani de la adoptarea Convenției, constatăm faptul că judecătorii din România n-au produs nimic relevant juridic, succesul “notabil” fiind doar o greșală care a contribuit ea însăși la creșterea duratei unor proceduri judiciare.

Teza de doctorat analizează, în același mod consistent capitolul IV, și deficiențele sesizate de Consiliul Superior al Magistraturii, de Comisia Europeană (în cadrul mecanismului de cooperare și verificare) sau chiar de către magistrați.

Răspunsul autorităților naționale la deficiențele sesizate, începând din anul 2010, este analizat în principal prin prisma măsurilor puse în practică în cadrul “Micii Reforme” a sistemului judiciar național (Legea nr. 202/2010) și a măsurilor Consiliului Superior al Magistraturii destinate să conducă la un volum optim de activitate al instanțelor.

În fine, acest capitol se încheie printr-o analiză, originală, a factorilor care conduc la încălcarea dreptului părților la soluționarea cauzelor într-un termen optim și previzibil. Au fost evidențiate și analizate în acest context mai mulți factori, structurați și grupați precum în următorul tabel:

Tabel nr. 3. Sinteza factorilor care împiedică asigurarea funcționării eficiente a sistemului judiciar național, sub aspectul asigurării dreptului părților la soluționarea cauzelor într-un termen rezonabil

Categorია de factori	Tipul de factori
<p>A₁. Factori care privesc structura sistemului judiciar național</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. distribuția cauzelor între instanțe, prin intermediul normelor de competență; 2. distribuția competenței între unitățile de parchet; 3. dezvoltarea unor instanțe-mamut, supraaglomerate și ineficiente; 4. lipsa instanțelor specializate pe categorii de litigii; 5. modificările dese, radicale și imprevizibile ale cadrului normativ intern ori adoptarea unor reglementări contrare dreptului european sau dreptului european al drepturilor omului; 6. edictarea unor norme anume destinate să temporizeze procedurile judiciare sau să priveze contribuabilii de accesul imediat și direct la justiție.
<p>A₂. Factori care privesc actorii ce asigură funcționarea sistemului judiciar național</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. distribuția ineficientă a judecătorilor și procurorilor și repartizarea eronată a sarcinilor;

	<p>2. pregătirea insuficientă a judecătorilor și procurorilor;</p> <p>3. lipsa unei evaluări obiective și serioase a performanțelor și conduitei judecătorilor și procurorilor;</p> <p>4. refuzul aplicării dispozițiilor procedurale naționale sau a aplicării cu prioritate a dispozițiilor convenționale sau a normelor de drept european;</p> <p>5. insuficiența și calitatea slabă a personalului administrativ;</p> <p>6. insuficiența și lipsa de responsabilitate a experților judiciari.</p>
<p>A3. Factori care privesc resursele sistemului judiciar național</p>	<p>1. distribuția ineficientă a resurselor umane existente;</p> <p>2. finanțarea și dotarea insuficientă a sistemului judiciar național, prin raportare la:</p> <p>a) existența unui factor de presiune constând în creanțele salariale neachitate anterioare datei de 1 ianuarie 2010;</p> <p>b) repartizarea eronată a veniturilor din taxele judiciare de timbru și a sarcinilor asociate;</p> <p>c) lipsa eforturilor suficiente pentru asigurarea unor spații de lucru și de judecată adecvate unei bune administrare a justiției;</p> <p>d) alocarea defectuoasă sau întârziată a resurselor pentru auxiliarii sistemului judiciar.</p>
<p>A4. Factori care privesc procedurile aplicabile pentru funcționarea, reglarea și interacțiunile sistemului judiciar</p>	<p>1. lipsa generalizată de reacție a autoritățile naționale;</p> <p>2. inexistența unei proceduri de avarie în</p>

	<p>cazul aglomerării temporare a instanțelor cu o anumită categorie de litigii;</p> <p>3. existența unor formalități excesive pentru executarea hotărârilor judecătorești;</p> <p>4. posibilitatea refuzului judecătorilor, procurorilor și personalului administrativ de a presta serviciul public al justiției;</p> <p>5. lipsa unui mecanism-remediu pentru a preveni depășirea duratei rezonabile a procedurii și pentru a repara prejudiciul suferit atunci când exigența termenului rezonabil a fost nesocotită;</p> <p>6. lipsa de transparență a sistemului judiciar național și opoziția vehementă pentru orice feedback din partea justiciabililor și auxiliarilor justiției.</p>
--	---

În fine, ultimul capitol al lucrării privește o chestiune de strictă actualitate – ca urmare a apariției și intrării în vigoare a noilor Coduri: coordonatele și imperativele trecerii de la dreptul la soluționarea cauzelor într-un termen rezonabil la dreptul la soluționarea cauzelor într-un termen optim și previzibil.

La 13 septembrie 2005, la Strasbourg, Comisia Europeană pentru Eficiența Justiției (CEPEJ) a prezentat Programul-Cadru intitulat *„Un nou obiectiv pentru sistemele judiciare: soluționarea fiecărei cauze într-un termen optim și previzibil”*. Acest plan de acțiune conține măsuri care reprezintă sugestii pentru statele membre ale Consiliului European, care urmau să fie implementate de CEPEJ înănd cont de observațiile acestor state, în special în ceea ce privește domeniile prioritare de acțiune. Pentru prima dată, acest document a adus în atenție noțiunea de *„termen optim și previzibil”*. Mai precis, autorii documentului au pornit de la ideea că noțiunea de *„termen rezonabil”* prevăzută de art. 6 par. 1 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului

reprezintă o „limită de jos”, care face distincția dintre încălcarea și respectarea Convenției, motiv pentru care nu trebuie considerat un rezultat adecvat acolo unde este respectat. De asemenea, ei au remarcat faptul că Curtea Europeană a Drepturilor Omului este în prezent depășită de plângeri contra statelor cu privire la întâzieri în soluționarea dosarelor și alocarea unei bune părți din timpul său emiterii de hotărâri împotriva statelor care încalcă standardul „perioadei de timp rezonabile” necesar procedurilor în instanță. Durata excesivă reprezintă o problemă majoră în cele mai multe state membre și face un deserviciu tuturor beneficiarilor, indiferent de poziția lor în sistemul judiciar (justițiabili, acuzați, victime, martori, jurați etc.). În această ambianță, CEPEJ a apreciat că standardul „termenului rezonabil” trebuie înlocuit cu standardul „termenului optim și previzibil”, un obiectiv care să fie urmărit de statele membre ale Consiliului European și de port-standardul acestora, CEPEJ.

În lumina celor prezentate mai sus, am constatat faptul că la nivel european, având drept catalizator Comisia Europeană pentru Eficiența Justiției, se produce o evoluție de la "*dreptul la judecarea cauzelor într-un termen rezonabil*" la "*dreptul la judecarea cauzelor într-un termen optim și previzibil*". În acest context judiciar european, întrebarea care stăruie este aceea de a ști dacă România se racordează la procesul de reformă european destinat să asigure translația de la un "termen rezonabil" la un "termen optim și previzibil". Desigur, în cazul unui răspuns afirmativ, trebuie evaluat în ce măsură sistemul nostru juridic a făcut sau este pregătit să facă pași în sensul celor evidențiate de CEPEJ ca fiind coordonatele și imperatiile acestei treceri.

În acest context, vom observa cu satisfacție faptul că Noul Cod de Procedură Civilă⁷⁶, intrat finalmente în vigoare la 15 februarie 2013, consacră printre principiile fundamentale ale procesului civil și *dreptul la un proces echitabil, în termen optim și previzibil*⁷⁷. Dispozițiile art. 6 NCPC sunt astfel redactate: "(1) *Orice persoană are dreptul la judecarea cauzei sale în mod*

⁷⁶ Legea nr. 134/2010 privind Codul de procedură civilă, publicat inițial în "Monitorul Oficial al României", Partea I, nr. 485 din 15 iulie 2010, republicat în "Monitorul Oficial al României", Partea I, nr. 545 din 3 august 2012. În continuare, vom cita Noul Cod de Procedură Civilă prescurtat, cu formula NCPC. Pentru ample și subtile considerații critice asupra noii reglementări și asupra punerii ei în aplicare, a se vedea: I. Deleanu, *Observații generale și speciale cu privire la Noul Cod de Procedură Civilă (Legea nr. 134/2010)*, Dreptul nr. 11/2010, p. 11 - 42, I. Deleanu, *Avatarurile punerii în aplicare a Noului Cod de Procedură Civilă*, Revista Română de Jurisprudență nr. 1/2013, p. 13 - 26.

⁷⁷ Pentru prefigurarea noii reglementări, a se vedea I. Deleanu, *Timpul - în ambianța prevederilor viitorului Cod de Procedură Civilă*, în Revista Română de Jurisprudență nr. 2/2011, p. 229 - 243.

echitabil, în termen optim și previzibil, de către o instanță independentă, imparțială și stabilită de lege. În acest scop, instanța este datorată să dispună toate măsurile permise de lege și să asigure desfășurarea cu celeritate a judecății. (2) Dispozițiile alin. (1) se aplică corespunzător și în faza executării silite". Cu alte cuvinte, asistăm la o evoluție semnificativă a cadrului legislativ național: dacă art. 21 alin. (3) din Constituție, prin raportare la art. 6 par. 1 din Convenție, consacra doar dreptul la judecarea cauzelor într-un termen rezonabil, noua reglementare a procesului civil merge mai departe și instituie expres dreptul la judecarea cauzei într-un termen optim și previzibil. Prin urmare, analiza a fost direcționată spre modificările propuse prin intermediul noilor Coduri – Codul de Procedură Civilă și Codul de Procedură Penală – și mai ales a procedurilor-remedii oferite de acestea părților pentru a se plânga de durata excesivă a procedurii în materie civilă și penală.

BIBLIOGRAFIE GENERAL

I. TRATATE, CURSURI, MONOGRAFII, CULEGERI DE STUDII

1. ***, *Les nouveaux développements du procès équitable au sens de la Convention européenne des droits de l'homme*, Ed. "Bruylant", Bruxelles, 1996;
2. ***, *Le procès équitable et la protection juridictionnelle du citoyen*, Ed. "Bruylant", Bruxelles, 2001;
3. ***, *Mélanges offerts à Silvio Marcus Helmons*, Ed. "Bruylant", Bruxelles, 2003;
4. ***, *Mélanges à la mémoire de Louis Favoreu*, Ed. „Dalloz”, Paris, 2006;
5. ***, *Mélanges en l'honneur de Pierre Pactet*, Ed. "Dalloz", Paris, 2003;
6. ***, *Philosophie du droit et droit économique: quel dialogue?*, *Mélanges en honneur de Gérard Farjat*, Ed. "Frison Roche", Paris, 1999;
7. Comisia European pentru Eficien a Justi iei, *Time management of justice systems: a Northern Europe study*, Ed. "Council of Europe Publishing", Strasbourg, 2007;
8. Comisia European pentru Eficien a Justi iei, *Use of Information and Communication Technologies (ICT) in European Judicial Systems*, Ed. "Council of Europe Publishing", Strasbourg, 2007;
9. Comisia European pentru Eficien a Justi iei, *SATURN Guidelines for judicial time management*, Ed. "Council of Europe Publishing", Strasbourg, 2008;
10. Comisia European pentru Eficien a Justi iei, *Length of Court Proceedings in the Member States of the Council of Europe based on the Case Law of the European Court of Human Rights*, Ed. "Council of Europe Publishing", Strasbourg, 2012;
11. Comisia European pentru Eficien a Justi iei, *Advancing legal and judicial approaches to mediation in civil, family and commercial matters on Malta*, Ed. "Council of Europe Publishing", 2004
12. A.L. Alonso de Antonio, J.A. Alonso de Antonio, *Derecho Constitucional Español*, edi ia a III-a, Ed. "Universitas", Madrid, 2002;
13. D. Atasiei, H. i , *Mica Reform în Justi ie. Legea nr. 202/2010 comentat* , Ed. "Hamangiu", Bucure ti, 2011;
14. J.-M. Auby, J.-B. Auby, *Institutions administratives*, edi ia a VII-a, Ed. "Dalloz", Paris, 1996;
15. M.-A. Beernaert, *Repentis et collaborateurs de justice dans le système pénal: analyse comparée et critique*, Ed. "Bruylant", Bruxelles, 2002;
16. C. Bîrsan, *Conven ia European a Drepturilor Omului. Comentariu pe articole*, Ed. „C.H. Beck”, Bucure ti, 2010;
17. D. Bogdan, *Procesul civil echitabil în jurispruden a CEDO*, vol. I – *Accesul la justi ie*, Ed. "Hamangiu", Bucure ti, 2009;
18. G. Boroi (coordonator), *Noul Cod de procedur civil . Comentariu pe articole*, Vol. I – art. 1 – 526, Ed. „Hamangiu”, Bucure ti, 2013;
19. G. Braibant, *La Charte des droits fondamentaux de l'Union européenne. Témoignages et commentaires*, Ed. "Du Seuil", Paris, 2001;
20. L. Burgorgue-Larsen (coordonator), *La France face à la Charte des droits fondamentaux*, Ed. "Bruylant", Bruxelles, 2005;

21. A. Cambi Favre-Bulle, G.-A. Dal, G. Flécheux, P. Lambert, A. Mourre, *L'arbitrage et la Convention européenne des droits de l'homme*, Ed. "Bruylant", Bruxelles, 2001;
22. D. C lin, *Hot rârile CEDO în cauzele împotriva României 1994 - 2009*, Ed. "Universitar ", Bucure ti, 2010, vol. I - V;
23. D. C lin, *Hot rârile CEDO în cauzele împotriva României 2010*, Ed. "Universitar ", Bucure ti, 2011, vol. VI;
24. D. C lin, *Hot rârile CEDO în cauzele împotriva României 2011*, Ed. "Universitar ", Bucure ti, 2012, vol VII;
25. D. C lin (coordonator), *Hot rârile CEDO în cauzele împotriva României 2011*, Ed. "Universitar ", Bucure ti, 2013, vol. VIII;
26. G. Charbonnier, O. Sheehy (coordonatori), *Panorama of the Judicial Systems in the European Union*, Ed. "Bruylant", Bruxelles, 2008;
27. S. Chiarloni (coordonator), *Misure acceleratorie e riparatorie contro l'irragionevole durata dei processi. Commento alla legge 24 marzo 2001*, Ed. "G. Giappichelli", Torino, 2002;
28. R. Chiri , *Dreptul la un proces echitabil*, Ed. „Universul Juridic”, Bucure ti, 2008;
29. R. Chiri , *Conven ia european a drepturilor omului. Comentarii i explica ii*, Ed. „C.H. Beck”, Bucure ti, 2007, vol. II;
30. R. Chiri , *Conven ia european a drepturilor omului. Comentarii i explica ii*, edi ia a II-a, Ed. "C.H. Beck", Bucure ti, 2008;
31. V. M. Ciobanu, *Tratat teoretic i practic de procedur civil* , Ed. „Na ional”, Bucure ti, 1996 (dou volume);
32. V. M. Ciobanu, M. Nicolae (coordonatori), *Noul Cod de procedur civil comentat i adnotat*, Vol. I - art. 1 - 526, Ed. "Universul juridic", Bucure ti, 2013;
33. G. Cohen-Jonathan, J.-F. Flauss, E. Lambert Abdelgawad (coordonatori), *De l'effectivité des recours internes dans l'application de la Convention Européenne des Droits de l'Homme*, Ed. „Bruylant”, Bruxelles, 2006;
34. L. Cohen-Tanugi, *Le droit sans l'Etat*, Ed. "P.U.F.", Paris, 1985;
35. M. Constantinescu, I. Muraru, A. Iorgovan, *Revizuirea Constitu iei României. Explica ii i comentarii*, Ed. „Rosetti”, Bucure ti, 2003;
36. P. Craig, G. de Búrca, *Dreptul Uniunii Europene. Comentarii, doctrin i jurispruden* , edi ia a IV-a, Ed. „Hamangiu”, Bucure ti, 2009;
37. I. Deleanu, *Institu ii i proceduri constitu ionale - în dreptul român i în dreptul comparat*, Ed. „C.H. Beck”, Bucure ti, 2006;
38. I. Deleanu, *Drepturile fundamentale ale p r ilor în procesul civil*, Ed. "Universul Juridic", Bucure ti, 2008;
39. I. Deleanu, *Tratat de procedur civil din perspectiva noului Cod de procedur civil* , Vol. I, Ed. "Wolters Kluwer", Bucure ti, 2010;
40. I. Deleanu, *Tratat de procedur civil* , Ed. „C.H. Beck”, edi ia a II-a, Bucure ti, 2007 (dou volume);
41. I. Deleanu, *Tratat de procedur civil* , vol. I, Ed. "Universul juridic", Bucure ti, 2013;
42. I. Deleanu, Gh. Buta, *Procedura soma iei de plat* , Ed. „C.H. Beck”, Bucure ti, 2006;
43. S Deleanu, G. Fabian, C. F. Costa , B. Ioni , *Curtea de Justi ie European . Hot rârri comentate*, Ed. „Wolters Kluwer”, Bucure ti, 2007;
44. D. C. Drago , *Legea contenciosului administrativ. Comentarii i explica ii*, Ed. "All Beck", Bucure ti, 2005;

45. T. Drăganu, *Accesul liber la justiție*, Ed. "Lumina Lex", București, 2003;
46. F. Edel, *La durée des procédures civiles et pénales dans la jurisprudence de la Cour européenne des Droits de l'Homme*, "Editions du Conseil de l'Europe", Strasbourg, 2007;
47. D. Ehlers (editor), *European Fundamental Rights and Freedoms*, Ed. "De Gruyter", Berlin, 2007;
48. L. Favoreu, *Du déni de justice en droit public français*, Ed. „L.G.D.J.”, Paris, 1964;
49. E. Garsonnet, *Traité théorique et pratique de procédure*, ed. a II-a, Paris, 1899;
50. V. Fairén Guillén, *Teoría general del derecho procesal*, Ed. "Instituto de investigaciones jurídicas", México, 1992;
51. N. Fricero, G. Taormina, M. Zavaro, *La justice civile au vingt et unième siècle: Mélanges Pierre Julien*, Ed. "Edilait", Aix-en-Provence, 2003;
52. M.A. Frison-Roche, *Libertés et droits fondamentaux*, Ed. "Daloz", Paris, 2000;
53. S. Guinchard (coordonator), *Droit processuel. Droit commun et droit comparé du procès*, ediția a III-a, Ed. „Daloz”, Paris, 2005
54. S. Guinchard, C. Chainais, C. Delicostopoulos, I. Delicostopoulos, M. Douchy-Oudot, F. Ferrand, X. Lagarde, V. Magnier, H. Ruiz Fabri, L. Sinopoli, J.-M. Sorel, *Droit processuel. Droit commun et droit comparé du procès équitable*, ediția a V-a, Ed. "Daloz", Paris, 2009;
55. D.J. Harris, M. O'Boyle, C. Warbrick, *Law of the European Convention on Human Rights*, Ed. „Butterworths”, Londra - Dublin - Edinburgh, 1995;
56. D. M. Ionescu, *Dreptul la încercare în procedurile penale în contextul evoluțiilor contemporane*, teză de doctorat, Facultatea de Drept, Universitatea "Babe-Bolyai" din Cluj-Napoca, 2011;
57. D. M. Ionescu, *Procedura penală. Partea generală. Sinteză și spețe*, Ed. "Sfera juridică", Cluj-Napoca, 2007;
58. F.G. Jacobs, R.C.A. White, *The European Convention on Human Rights*, Ed. „Clarendon Press”, Oxford, 1996;
59. F. Kutry, *Justice pénale et procès équitable*, vol. I, II, Ed. "Larcier", Bruxelles, 2006;
60. I. Leș, *Codul de procedură civilă. Comentariu pe articole*, ediția a II-a, Ed. „All Beck”, București, 2005;
61. I. Leș, *Noul Cod de procedură civilă. Comentariu pe articole*, Ed. „C.H. Beck”, București, 2013;
62. D. Liakopoulos, *Equo processo nella Convenzione europea dei diritti dell'uomo e nel diritto comunitario*, Ed. "CEDAM", Padova, 2007;
63. R. St. J. Macdonald, F. Matscher, H. Petzold (editori), *The European System for the Protection of Human Rights*, Ed. „Martinus Nijhoff”, Dordrecht - Boston - Londra, 1993;
64. Gh. Mateu, *Protecția martorilor. Utilizarea martorilor anonimi în fața organelor procesului penal*, Ed. "Lumina Lex", București, 2003;
65. F. Matscher, H. Petzold (coordonatori), *Protecting Human Rights: the European Dimension. Mélanges Gérard J. Wiarda*, Ed. "Heymann", Bruxelles, 1988;
66. I. Miheș, *Repertoriu de practică judiciară în materie civilă a Tribunalului Suprem și a altor instanțe judecătorești pe anii 1969-1975*, Ed. „Enciclopedic”, București, 1975;
67. L. Milano, *Le droit à un tribunal au sens de la Convention européenne des droits de l'Homme*, Ed. "Daloz", Paris, 2006;

68. I. Muraru, E. S. T n sescu (coordonatori), *Constitu ia României. Comentariu pe articole*, Ed. "C.H. Beck", Bucure ti, 2008;
69. I. Muraru, E. S. T n sescu, *Drept constitu ional i institu ii politice*, edi ia a XI-a, Ed. "All Beck", Bucure ti, 2003 (dou volume);
70. I. Neagu, *Drept procesual penal. Tratat. Partea general* , Ed. „Global Lex”, Bucure ti, 2004;
71. C. Ovey, R. White, *The European Convention on Human Rights*, Ed „Oxford University Press”, Oxford, 2002;
72. L. E. Palacio, *Manual de derecho procesal civil*, Ed. "Abeledo-Perrot", Buenos Aires, 2003;
73. R. N. Petrescu, *Drept administrativ*, Ed. "Hamangiu", Bucure ti, 2009;
74. N. Picardi (coordonator), *Codice di procedura civile*, edi ia a III-a, Ed. “Giuffré”, Milano, 2004;
75. I. Pingel, *Commentaire article par article des Traités UE et CE*, edi ia a II-a, Ed. "Helbing Lichtenhahn - Dalloz - Bruylant", Bâle - Paris - Bruxelles, 2010;
76. Gh. Piperea, *Insolven a: legea, regulile, realitatea*, Ed. "Wolters Kluwer", Bucure ti, 2008;
77. Gh. Piperea, C. Antonache, P. Piperea, Al. Dimitriu, M. Piperea, Al. R oi, A. Atanasiu, *Noul Cod de procedur civil . Note, corela ii, explica ii*, Ed. "C.H. Beck", Bucure ti, 2012;
78. O. Podaru, R. Chiri , *Ordonan a Guvernului nr. 2/2001 privind regimul juridic al contraven iilor comentat i adnotat* , Ed. “Sfera juridic ”, Cluj-Napoca, 2006;
79. O. Predescu, M. Udroi u, *Conven ia european a drepturilor omului i dreptul procesual penal român*, Ed. „C.H. Beck”, Bucure ti, 2007;
80. F. Quilleré-Majzoub, *La défense du droit à un procès équitable*, Ed. „Bruylant”, Bruxelles, 1999;
81. J. F. Renucci, *Traité de droit européen des droits de l’homme*, Ed. „L.G.D.J.”, Paris, 2007;
82. J. F. Renucci, *Tratat de drept european al drepturilor omului*, Ed. "Hamangiu", Bucure ti, 2009;
83. J. Robert, J. Duffar, *Droits de l’homme et libertés fondamentales*, Ed. "Montchrestien", Paris, 1996;
84. B. Selejan-Gu an, *Protec ia european a drepturilor omului*, edi ia a II-a, Ed. "C.H. Beck", Bucure ti, 2006;
85. B. Selejan-Gu an, H. A. Rusu, *Hot rârile CEDO în cauzele împotriva României (1998-2006)*, Ed. "Hamangiu", Bucure ti, 2006;
86. F. Sudre, *Droit européen et international des droits de l’homme*, Ed „P.U.F.”, Paris, 2005;
87. F. Sudre, R. Tinière (coordonatori), *Droit communautaire des droits fondamentaux*, edi ia a II-a, Ed. "Bruylant", Bruxelles, 2007;
88. F. Sudre, J.-P. Marguénaud, J. Andriansimbazovina, A. Gottenoire, M. Levinet, *Les grands arrêts de la Cour européenne des Droits de l’Homme*, Ed.”P.U.F.”, Paris, 2003;
89. M. T bârc , *Drept procesual civil*, Ed. „Universul juridic”, Bucure ti, 2005 (dou volume);
90. M. T bârc , *Legea nr. 202/2010 privind unele m suri pentru accelerarea solu ion rii proceselor*, Ed. "Universul juridic", Bucure ti, 2011;

91. M. T bârç , *Drept procesual civil*, vol. I - Teoria general , Ed. "Universul juridic", Bucure ti, 2013;
92. M. T bârç , *Drept procesual civil*, vol. II - Procedura contencioas în fa a primei instan e. Procedura necontencioas judiciar . Proceduri speciale, Ed. "Universul juridic", Bucure ti, 2013;
93. T. Toader, *Constitu ia României reflectat în jurispruden a constitu ional* , Ed. „Hamangiu”, Bucure ti, 2011;
94. M. Udroi, O. Predescu, *Protec ia european a drepturilor omului i procesul penal român. Tratat*, Ed. "C.H. Beck", Bucure ti, 2008;
95. P. Van Dijk, G.J.H. Van Hoof, *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights*, Ed. „Kluwer Law International”, Haga, 1998;
96. J. Velu, R. Ergec, *La Convention européenne des droits de l' homme*, Ed. "Bruylant", Bruxelles, 1990;
97. G. Viney, P. Jourdain, *Traité de droit civil. Les conditions de la responsabilité*, Ed. "L.G.D.J.", Paris, 2006.

II. ARTICOLE I STUDII DE SPECIALITATE

1. J. Andriantsimbazovina, *Délai raisonnable du procès, recours effectif ou déni de justice?*, în Rev. Fr. Dr. Adm. 2003, p. 85;
2. M. C. Barbu, *Procedura de filtrare a recursurilor la Înalta Curte de Casa ie i Justi ie potrivit Noului Cod de Procedur Civil* , Curierul Judiciar nr. 9/2012, p. 541;
3. M.-A. Beernaert, C. Charrière-Bournazel, Y. Jeanneret, *Les suites de l'arrêt Salduz en droit belge, français et suisse*, Rev. Trim. Dr. Hom. 2012, p. 241;
4. R. Bercea, *Administrarea probelor de c tre avoca i sau de c tre consilierii juridici din perspectiva principiilor desf ur rii procesului civil*, în Dreptul nr. 1/2006, p. 115.;
5. T. Bontinck, *Priorité à la défense*, Rev. Trim. Dr. Hom. 2013, p. 167;
6. M. Bourdanne, *L'audition des témoins lors du procès pénal dans la jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme*, în Rev. Trim. Dr. Hom. 1995, p. 41;
7. G. Capashen, *Un magistrat peut-il être franc-maçon?*, în Rec. Dalloz 2001, p. 3203;
8. C. Celea, *Judecata în cazul recunoa terii vinov iei*, Revista de Drept Penal nr. 1/2011, p. 86;
9. R. Chiri , *Independen a i impar ialitatea magistratului sau tipuri de neutralitate a puterii judiciare*, în Noua Revist de Drepturile Omului nr. 2/2007 (partea I), respectiv nr. 3/2007 (partea a II-a);
10. V. M. Ciobanu, G. Boro, M. Nicolae, *Modific rile aduse Codului de procedur civil prin Ordonan a de urgen a Guvernului nr. 138/2000 (I)*, în Dreptul nr. 1/2001;
11. V. M. Ciobanu, G. Boro, M. Nicolae, *Modific rile aduse Codului de procedur civil prin Ordonan a de urgen a Guvernului nr. 138/2000 (II)*, în Dreptul nr. 2/2001, p. 39;
12. V. M. Ciobanu, Fl. Baias, *Cercetarea procesului în cazul administr rii probelor de c tre avoca i - institu ie nou în procedura civil român* , în Revista de Drept Comercial nr. 3/2001, p. 28;
13. C. Clipa, *Sumar analiz a jurispruden ei Cur ii Europene a Drepturilor Omului privind compatibilitatea statutului organelor administrativ-jurisdic ionale cu cel al unui tribunal impar ial i independent*, în Pandectele Române nr. 12/2012, p. 60;

14. G. Cohen-Jonathan, *Not la Hot rârile Cur ii Europene a Drepturilor Omului din 22 mai 1984, cauzele Van der Sluijds, Zuiderveld i Klappe c. Olanda; De Jong, Baljet i Van den Brink c. Olanda; Duinhof i Duiff c. Olanda*, Rev. Sc. Crim. 1985, p. 141;
15. C. F. Costa , *Dreptul la un proces echitabil în procesul insolven ei reglementat de Legea insolven ei nr. 85/2006*, în Revista Român de Drept al Afacerilor nr. 10/2009, p. 13;
16. C. F. Costa , *Categorii de justi iabili i categorii de termene rezonabile*, în Revista Român de Drept al Afacerilor nr. 5/2009, p. 15;
17. M. Damaschin, *Consultarea dosarului în cursul urm ririi penale, de la o solu ionare neuniform în condi iile actualului Cod de Procedur Penal la o reglementare expres în Noul Cod de Procedur Penal* , Dreptul nr. 1/2013, p. 211;
18. R. Danovi, *De la responsabilité professionnelle de l'avocat à l'obligation de statuer à <bref délai> sur la légalité d'une détention*, în Rev. Trim. Dr. Hom. 1990, p. 168;
19. J. de Codt, *La preuve par témoignage anonyme et les droits de la défense*, în Rev. Trim. Dr. Hom. 1998, p. 157;
20. P. de Fontbressin, *Le militantisme politique, un danger pour les libertés?*, în Rev. Trim. Dr. Hom. 2004, p. 423;
21. P. de Fontbressin, *L'impartialité objective au-delà des ambiguïtés de la loi: trois arrêts, une même voi*, Rev. Trim. Dr. Hom. 2010, p. 399;
22. X. de Mello, *Droit de la concurrence et droits de l'homme*, în Rev. Trim. Dr. Eur. 1993, p. 601;
23. O. de Schutter, *L'adhésion de l'Union Européenne à la Convention Européenne des Droits de l'Homme: feuille de route de la négociation*, Rev. Trim. Dr. Hom. 2010, p. 535;
24. B. de Smet, *La défense face aux témoins anonymes et les exigences du procès équitable dans la jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme*, în Rev. Int. Dr. Pen. 1998, p. 7;
25. I. Deleanu, *Observa ii generale i speciale cu privire la Noul Cod de Procedur Civil (Legea nr. 134/2010)*, Dreptul nr. 11/2010, p. 11;
26. I. Deleanu, *Avatarurile punerii în aplicare a Noului Cod de Procedur Civil* , Revista Român de Jurispruden nr. 1/2013, p. 13;
27. I. Deleanu, *Timpul - în ambian a prevederilor viitorului Cod de Procedur Civil* , în Revista Român de Jurispruden nr. 2/2011, p. 229;
28. I. Deleanu, *"Egalitatea de arme" în viitorul Cod de Procedur Civil , din perspectiva jurispruden ei Cur ii Europene a Drepturilor Omului i a Cur ii Constitu ionale*, în Pandectele Române nr. 6/2011, p. 39;
29. I. Deleanu, *Adnot ri la câteva opinii disidente ale judec torilor de la Curtea European a Drepturilor Omului în materie procesual-civil* , în Pandectele Române nr. 3/2012, p. 15;
30. I. Deleanu, *"Termenul rezonabil" - exigen a unui proces echitabil. De la un "termen rezonabil" la un "termen optim i previzibil"*, în Revista de Drept Public nr. 1/2005, p. 132;
31. I. Deleanu, *Medierea în procesul civil*, în Dreptul nr. 10/2006, p. 63;
32. B. Diamant, *Observa ii cu privire la Ordonan a de urgen nr. 138 din 14 septembrie 2000 pentru modificarea i completarea Codului de procedur civil* , în Revista de Drept Comercial nr. 11/2000, p. 160;
33. A. Dimitriu, *Încuno tiin area telefonic cu privire la termenul de judecat în reglementarea NCPC. Divergen e doctrinare*, Curierul Judiciar nr. 7/2013, p. 393;

34. A. Dimitriu, *Dreptul la ap rare vs. dreptul la un proces echitabil în termen optim și previzibil în Noul Cod de Procedură Civilă*, Curierul Judiciar nr. 9/2012, p. 515;
35. C.C. Dinu, *Considerații cu privire la procedura ordonanței președințiale în lumina Noului Cod de Procedură Civilă*, Curierul Judiciar nr. 9/2012, p. 566;
36. F. Donnat, D. Casas, *Notă la Hotărârea Consiliului de Stat din 28 iunie 2002, Garde des Sceaux, ministre de la Justice c. Magiera*, A.J.D.A. 2002, p. 596;
37. M. Fodor, *Citarea și comunicarea actelor de procedură în reglementarea Codului de procedură civilă*, Dreptul nr. 6/2013, p. 50;
38. M. Fodor, S. Popa, *Procedura ordonanței de plată în reglementarea Noului Cod de Procedură Civilă*, Dreptul nr. 3/2013, p. 80;
39. M. Fodor, *Cercetarea procesului în cazul administrării probelor de către avocați*, în Curierul judiciar nr. 9/2005, p. 122;
40. J.- F. Flauss, *Notă la hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului din 4 decembrie 1995, cauza Bellet c. Franța*, A.J.D.A. 1995, p. 729;
41. J.- F. Flauss, *L'application de l'article 6 de la Convention européenne des droits de l'homme aux procédures arbitrales*, în Gazette du Palais, 1986, p. 407;
42. J.- F. Flauss, *Sanctions fiscales et Convention européenne des droits de l'homme*, în Rev. Fr. Fin. Publ. 1999, p. 77;
43. J.-F. Flauss, *Le droit à un recours effectif au secours de la règle du délai raisonnable: un revirement de jurisprudence historique*, în Rev. Trim. Dr. Hom. 2002, p. 179;
44. M.-A. Frison-Roche, *Notă la hotărârea Tribunalului de mare instanță din Paris, hotărârea din 5 noiembrie 1997, Gauthier, Rec. Dalloz 1998, Jurisprudence*, p. 9;
45. P. Frumer, *Le recours effectif devant une instance nationale pour dépassement du délai raisonnable - un revirement dans la jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'Homme*, Jour. Trib. Dr. Eur. 2001, p. 49;
46. G. Fusu, *Dreptul la ap rare și accesul la justiție*, în Noua Revistă de Drepturile Omului nr. 3-4/2005, p. 89;
47. E. Garraud, *Notă la Decizia Comisiei Europene a Drepturilor Omului din 1 decembrie 1998, cauza Oury c. Franța*, în *Juris Classeur - Partie Générale* 1999, II - 1005;
48. D. Gergely, *Moldovan și alții c. România sau cazul Hădăreni de la incident la administrarea justiției, de la instanțele naționale la Curtea Europeană a Drepturilor Omului*, Noua Revistă de Drepturile Omului nr. 2/2005, p. 161;
49. C. Gheorghe, *Discuții privind procedura specială a ordonanței de plată în reglementarea Noului Cod de Procedură Civilă*, Dreptul nr. 2/2013, p. 35;
50. S. Gherdan, I. A. Stoia, *Aspecte de neconvenționalitate a art. 278¹ C. pr. pen. în ipoteza exercitării plângerii de către persoana sancționată în temeiul art. 10 alin. (1) lit. b¹ C. pr. pen.*, în Dreptul nr. 1/2013, p. 223;
51. L. Giurgiu, *Considerații privind excepția de nelegalitate a actelor administrative în reglementarea instituit prin Legea contenciosului administrativ nr. 554/2004*, în Curierul judiciar nr. 2/2005, p. 51;
52. C. Giverdon, *Rédaction des jugements - motifs et dispositif*, *Juris-Classeur Procédure civile*, 1997, fascicula 508, nr. 3;
53. M. Guerrin, *Le témoignage anonyme au regard de la jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme*, în Rev. Trim. Dr. Hom. 2002, p. 45;
54. O. Guillaumont, Fl. Bien, *La Cour européenne des droits de l'homme et le chapeau magique ...*, în Rev. Univ. Dr. Hom. 2003, vol. 15, p. 419;

55. M.S.E. Helali, *La Convention européenne des droits de l'homme et les droits français et communautaire de la concurrence*, Rev. Trim. Dr. Eur. 1991, p. 335;
56. D. M. Ionescu, *Procedura avertimentului. Consecin e în materia validit ii declara iilor acuzatului în procesul penal*, Caiete de Drept Penal nr. 2/2006, p. 11;
57. D. M. Ionescu, *Despre concep ia procesual i Noul Cod de Procedur Penal . Câteva lucruri simple*, Caiete de Drept Penal nr. 1/2011, p. 66;
58. A. Jacobs, V. Malabat, *Procès d'assises et procès équitable*, Rev. Trim. Dr. Hom. 2011, p. 695;
59. M. Jebelean, *Articolul 6 din Conven ia European a Drepturilor Omului - Exigen a publicit ii i standardul Noului Cod de Procedur Civil în materie*, în Revista Român de Drept Privat nr. 2/2012, p. 151;
60. F. Julienne, *La Convention européenne des droits de l'homme et le contentieux fiscal: étude à l'exemple du droit français*, în Rev. Trim. Dr. Homme 2006, p. 1009;
61. L. Kennes, *Le procès équitable sous l'angle du droit au silence et de l'admissibilité de la preuve irrégulière au cours du procès pénal*, Rev. Trim. Dr. Hom. 2010, p. 383;
62. R. Koering-Joulin, *Not la Hot rârea Cur ii Europene a Drepturilor Omului din 26 noiembrie 1997, cauza Sakik i al ii c. Turcia*, Rev. Sc. Crim. 1998, p. 384;
63. R. Koering-Joulin, *Not la Hot rârea Cur ii Europene a Drepturilor Omului din 18 decembrie 1996, cauza Scott c. Spania*, Rev. Sc. Crim. 1997, p. 456;
64. R. Koering-Joulin, *Not la Hot rârea Cur ii Europene a Drepturilor Omului din 26 septembrie 1997, RMD c. Elve ia*, Rev. Sc. Crim. 1998, p. 385;
65. A. Kohl, *Not la Hot rârea Cur ii de Apel din Bruxelles din 15 mai 1992*, Rev. Trim. Dr. Hom. 1993, p. 359;
66. F. Krenc, *L'assujettissement du référé aux garanties du procès équitable*, Rev. Trim. Dr. Hom. 2011, p. 295;
67. F. Kutu, *L'obligation de motivation des décisions judiciaires au regard de la jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme*, Rev. Trim. Dr. Hom. 1998, p. 843;
68. F. Kutu, *Les violations répétées de l'exigence du délai raisonnable: une pratique incompatible avec la Convention européenne des droits de l'homme*, Rev. Trim. Dr. Hom. 2000, p. 534;
69. P. Lambert, *Motivation des décisions de la Cour européenne et frustration des justiciables*, Rev. Trim. Dr. Hom. 2007, p. 211;
70. P. Lambert, *L'allongement d'une détention préventive en raison des retards de l'expertise*, Jour. Trib. 2003;
71. P. Lambert, *Les notions de <<délai raisonnable>> dans la jurisprudence de la Cour Européenne des Droits de l'Homme*, Rev. Trim. Dr. Hom. 1991, p. 10;
72. J.-Y. Lassale, *Les délais de la Convention Européenne des Droits de l'Homme et le droit pénal français*, Rev. Trim. Dr. Hom. 1993, p. 265;
73. J. Le Calvez, *Les dangers du <X> en procédure pénale: opinion contre le témoin anonyme*, Dalloz 2002, p. 3024;
74. I. Le , *Medierea i împ carea p r ilor în concep ia Noului Cod de Procedur Civil , Curierul Judiciar nr. 12/2010*, p. 683;
75. I. Le , *Reflec ii - par ial critice - asupra modific rilor i complet rilor aduse Codului de Procedur Civil prin Legea nr. 202/2010 pentru accelerarea proceselor*, Dreptul nr. 1/2011, p. 11;

76. I. Le , *Sanc iunile aplicabile în cazul neparticip rii p r ilor la edin a de informare asupra avantajelor medierii, potrivit Noului Cod de Procedur Civil i recentelor modific ri ale Legii nr. 192/2006 privind medierea i organizarea profesiei de mediator*, Dreptul nr. 6/2013, p. 13;
77. I. Le , S. Spinei, *Reprezentarea i asistarea p r ilor prin avocat sau consilier juridic în lumina Noului Cod de Procedur Civil* , Dreptul nr. 5/2013, p. 13;
78. M. Lombard, *Not la Hot rârea Consiliului de Stat din 29 decembrie 1978*, A.J.D.A. nr. 11/1979, p. 45;
79. C.P. Lospa, *Ordonan a pre edin ial în Noul Cod de Procedur Civil - continuitate i noutate*, Curierul Judiciar nr. 9/2012, p. 572;
80. G. Malinverni, *Not la Hot rârea Cur ii Europene a Drepturilor Omului din 16 decembrie 1997, cauza Camenzind c. Elve ia*, Rev. Trim. Dr. Hom. 1997, p. 639;
81. C. Mamontoff, *La notion de pleine juridiction au sens de l'article 6 de la Convention européenne des droits de l'homme et ses implications en matière de sanctions administratives*, în Rev. Fr. Dr. Adm. 1999, p. 1004;
82. J.-P. Marguénaud, J. Mouly, *Le respect d'un délai raisonnable: une exigence renforcée par la Cour européenne des droits de l'homme dans les litiges du travail*, Rec. Dalloz 2001, p. 2787;
83. A. Maxim, *Excep ia de nelegalitate în contenciosul administrativ i fiscal. Pledoarie pentru invocarea ei oricând, în cadrul unui proces*, în Revista Român de Drept al Afacerilor nr. 3/2012, p. 17;
84. F. M gureanu, *Considera ii privind administrarea probelor de c tre avoca i*, în Revista de Drept Comercial nr. 2/2001, p. 46;
85. M. Michaluskas, *Brèves réflexions sur l'applicabilité de l'article 6 par. 1 de la Convention européenne des droits de l'homme au contentieux relatif au statut du magistrat*, în Rev. Trim. Dr. Hom. 2004, p. 645;
86. V. Mitea, *Privire asupra contractelor judiciare în procesul civil*, în Dreptul nr. 3/2001, p. 72;
87. M. Mizilu-Babel, *Not la Hot rârea Cur ii Europene a Drepturilor Omului din 20 septembrie 2011, cauza Ullens de Schooten i Rezabek c. Belgia*, Pandectele Române nr. 3/2013, p. 135;
88. R. Nicolae, *Limita art. 6 alin. (1) din Conven ia european a drepturilor omului în materie fiscal* , în Noua Revist de Drepturile Omului nr. 3/2010, p. 21;
89. D. Ni u, *Imunitatea efului de stat în fa a instan elor penale din Europa i Statele Unite ale Americii. Studiu de drept comparat*, Caiete de Drept Penal nr. 4/2011, p. 36;
90. C. Oncescu, *Incoeren e, inconsisten e i erori în ceea ce prive te aplicarea normelor Codului de procedur penal actual*, Caiete de Drept Penal nr. 1/2013, p. 110;
91. L. Partouche, *The Right to a Fair Trial: the French Civil Supreme Court Reduces its Scope of Application to Tax Matters*, în revista *International Taxation* 2005, p. 80;
92. S. Petit, *Not la Hot rârea Cur ii de Casa ie - Sec iile Unite din 13 februarie 2001, afacerea Consorts Bolle-Laroche*, în A.J.D.A. 2001, p. 788;
93. L.-E. Pettiti, *Not la Hot rârea Cur ii Europene a Drepturilor Omului din 27 august 1992, Tomasi c. Fran a*, Rev. Univ. Dr. Hom. 1992, p. 5;
94. C.-L. Popescu, *Magistratul competent s se pronun e asupra st rii de arest preventiv în materie penal - raportarea legisla iei române la jurispruden a Cur ii Europene a Drepturilor Omului*, Revista Român de Drepturile Omului nr. 9/1995, p. 8;

95. C.-L. Popescu, *Conformitatea cu Legea fundamentală și Convenția europeană a drepturilor omului a competenței procurorului de a lua măsura arestării preventive, în lumina jurisprudenței Curții Constituționale*, Dreptul nr. 6/1999, p. 60;
96. C.-L. Popescu, *Calificarea europeană națională a procurorului român drept "magistrat"*, Noua Revistă de Drepturile Omului nr. 1/2005, p. 49;
97. C.-L. Popescu, *Comentariu la Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului din 3 iunie 2003, cauza Pantea c. România*, Curierul Judiciar nr. 7/2003, p. 24;
98. C.-L. Popescu, *Durata măsurilor administrative și procesuale penale preventive privative de libertate decise de alte organe decât un judecător*, Curierul Judiciar nr. 9/2003, p. 80;
99. C.-L. Popescu, *Natura nepenală a contravenției*, în Revista de Drept Penal nr. 2/1996, p. 98;
100. C.-L. Popescu, *Neconvenționalitatea și neconstituționalitatea procedurii contravenționale judiciare de drept comun în raport cu dreptul la respectarea prezumției de nevinovăție*, în Pandectele române nr. 6/2002, p. 197;
101. O. Popescu, G. Petcu, *Controlul de legalitate a actelor procurorului în faza urmăririi penale, din perspectiva termenului rezonabil și a accesului la justiție*, în Revista Română de Jurisprudență nr. 1/2012, p. 277;
102. J. Pralus-Dupuy, *L'article 6 de la Convention européenne des droits de l'homme et les contentieux de la répression disciplinaire*, în Rev. Sc. Crim. 1995, p. 723;
103. M. Puechavy, *Les limites de l'applicabilité de l'article 6 par. 1 de la Convention européenne des droits de l'homme à la constitution de partie civile*, în Rev. Trim. Dr. Homme 2006, p. 99;
104. V. Pucau, *Negocierea vinovăției în procesul penal modern*, Caiete de Drept Penal nr. 1/2010, p. 20;
105. V. Pucau, *Noul Cod de Procedură Penală și dreptul la o apărare efectivă*, în Caiete de Drept Penal nr. 1/2011, p. 99;
106. V. Pucau, *Agenda sub acoperire. Provocarea ilegală a infracțiunii. Considerații (I)*, Caiete de Drept Penal nr. 2/2010, p. 29;
107. V. Pucau, *Agenda sub acoperire. Provocarea ilegală a infracțiunii. Considerații (II)*, Caiete de Drept Penal nr. 3/2010, p. 74;
108. Ph. Quarre, *La publicité en procédure pénale*, Journal des Tribunaux 1973, p. 546;
109. M. L. Radu, C. Pușchin, *Modificările aduse Codului de procedură civilă prin Legea nr. 202/2010 privind unele măsuri pentru accelerarea soluționării proceselor*, în Revista Română de Jurisprudență nr. 1/2011, p. 183;
110. S. Răduleu, *Investigații sub acoperire și dreptul la un proces echitabil - regulile generale stabilite în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului*, Pandectele Române nr. 4/2011, p. 255;
111. J.-F. Renucci, *L'expertise pénale et la Convention européenne des droits de l'homme*, în Jur. Cl. Pen. 2000, I-227, nr. 15;
112. J.-F. Renucci, *Notă la Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului din 27 august 1992, Tomasi c. Franța*, Rec. Dalloz 1992, p. 328;
113. J.-F. Renucci, *Notă la Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului din 9 noiembrie 1999, cauza Debboub alias Hussein Ali c. Franța*, Rec. Dalloz 2000, p. 180.
114. C. Rotaru, *Jurisprudența CEDO și arestarea preventivă*, Curierul Judiciar nr. 9/2010, p. 524;

115. S. L. Rus, *Comunicarea actelor judiciare i extrajudiciare în i din str in tate potrivit dreptului intern*, în *Dreptul* nr. 7/2006, p. 111;
116. I. E. Rusu, *Rela ia dintre Curtea de Justi ie a Comunit ilor Europene i Curtea European a Drepturilor Omului. Interpretarea Conven iei Europene a Drepturilor Omului de c tre cele dou instan e*, în *Noua Revist de Drepturile Omului* nr. 2/2006, p. 20;
117. I. Scouflaire, *Not la Hot rârea Cur ii Europene a Drepturilor Omului din 12 decembrie 1991, cauza Clooth c. Belgia*, *Rev. Trim. Dr. Hom.* 1992, p. 514;
118. B. Selejan-Gu an, *Efectele hot rârilor-pilot ale Cur ii Europene a Drepturilor Omului asupra dreptului na ional: o tem de reflec ie actual*, *Revista de Drept Public* nr. 1-2/2012, p. 74;
119. B. Selejan-Gu an, *Not la Hot rârea Cur ii Europene a Drepturilor Omului din 24 aprilie 2012, cauza Cr iniceanu i Frumu anu c. România*, în *Pandectele Române* nr. 7/2012, p. 189;
120. B. Selejan-Gu an, *Not la Hot rârea Cur ii Europene a Drepturilor Omului din 2 noiembrie 2010, cauza tef nic i al ii c. România*, *Pandectele Române* nr. 3/2011, p. 227;
121. B. Selejan-Gu an, *Not la Hot rârea Cur ii Europene a Drepturilor Omului din 1 iulie 2010, cauza Bulfinsky c. România*, *Pandectele Române* nr. 8/2010, p. 239;
122. J.-F. Seuvic, *L'amnistie, une tradition républicaine*, *Rev. Sc. Crim.* 1996, p. 405;
123. S. Siserman, *Discu ii i opinii privind judecata în cazul recunoa terii vinov iei*, *Revista de Drept Penal* nr. 2/2011, p. 80;
124. S. Siserman, *Judec torul de camer preliminar*, *Revista de Drept Penal* nr. 4/2009, p. 29;
125. S.-D. Socol, *Câteva considera ii cu privire la reglement rile legale na ionale privind no iunea de justi ie negociat*, *Caiete de Drept Penal* nr. 1/2013, p. 35;
126. F. Sudre, *Not la Hot rârea Cur ii Europene a Drepturilor Omului din 26 iunie 1991, cauza Letellier c. Fran a*, *Rev. Univ. Dr. Hom.* 1992, p. 5;
127. F. Sudre, *Not la Hot rârea Cur ii Europene a Drepturilor Omului din 27 august 1992, Tomasi c. Fran a*, *Rev. Univ. Dr. Hom.* 1993, p. 1;
128. F. Sudre, *La consécration du droit à un procès équitable garanti par l'article 6 de la Convention européenne des droits de l'homme*, în *Rev. Trim. Dr. Hom.* 1999, p. 487;
129. P. Tavernier, *Le procès équitable. Jurisprudence du Comité des droits de l'homme de l'ONU*, în *Rev. Trim. Dr. Hom.* 1996, p. 6;
130. M. T bârc , *Principiul dreptului la un proces echitabil, în termen optim i previzibil, în lumina Noului Cod de Procedur Civil*, *Dreptul* nr. 12/2010, p. 42;
131. D. Thomas, *Not la Hot rârea Cur ii Europene a Drepturilor Omului din 9 noiembrie 1999, cauza Debboub alias Hussein Ali c. Fran a*, *Rev. Dr. Pen.* 2000, p. 707;
132. M. Udroi, *Considera ii referitoare la modific rile legislative aduse în materie penal i procesual penal prin Legea nr. 202/2010 privind unele m suri pentru accelerarea solu ion rii proceselor (III)*, *Curierul Judiciar* nr. 1/2011, p. 42;
133. M. Udroi, *Considera ii referitoare la modific rile legislative aduse în materie penal i procesual penal prin Legea nr. 202/2010 privind unele m suri pentru accelerarea solu ion rii proceselor (II)*, *Curierul Judiciar* nr. 12/2010, p. 699;
134. M. Udroi, *Procesul penal român în fa a testului european al rezonabilit ii procedurilor*, *Curierul Judiciar* nr. 12/2010, p. 159;

135. M. Ursu a, C ile de atac în Noul Cod de Procedur Civil . Elemente de nouitate, Curierul Judiciar nr. 9/2012, p. 534;
136. J. Van Compernelle, *Les exigences du procès équitable et l'administration des preuves dans le procès civil*, Rev. Trim. Dr. Hom. 2012, p. 729;
137. M. Van de Kerchove, *La preuve en matière pénale dans la jurisprudence de la Cour et de la Comision européenne des droits de l'homme*, în Rev. Sc. Crim. 1992, p. 1;
138. J. Vanhalewyn, nota la hot rãrea Cur ii din 27 iunie 1968 în cauza *Neumeister c. Austria*, Cah. Dr. Eur. 1969, p. 217;
139. C. Valentin, *Exist un acquis european în materia drepturilor fundamentale?*, în Noua Revist de Drepturile Omului nr. 3/2006, p. 21;
140. G. Viorel, L.-A. Viorel, *Radiografie asupra celerit ii în Noul Cod de Procedur Civil . Termenul optim i previzibil - estimarea duratei procesului - contesta ia la tergiversarea procesului*, Curierul Judiciar nr. 9/2012, p. 549;
141. M. A. Voiculescu, *Cauzele de reducere a pedepselor. Concursul de texte. Reflec ii i practic judiciar* , Caiete de Drept Penal nr. 4/2012, p. 40;
142. A. Weyembergh, *Vers un approche maximaliste du droit à l'assistance d'un avocat*, Rev. Trim. Dr. Hom. 2013, p. 143;
143. D. Yernault, *Le fisc, ses amendes et la matière pénale*, Rev. Trim. Dr. Hom. 1995, p. 427;
144. E. Zoller, *Procès équitable et due process of law*, în Rec. Dalloz 2007, p. 517.

III. DOCUMENTE ÎN FORMAT ELECTRONIC

1. European Court of Human Rights, *Statistics on Judgments by State 1959 - 2010*, www.echr.coe.int, consultat la data de 23 noiembrie 2013;
2. European Court of Human Rights, *Overview 1959 - 2012*, www.echr.coe.int, consultat la data de 23 noiembrie 2013;
3. European Court of Human Rights, *Guide on Article 6. Right to a Fair Trial (Civil Limb)*, consultat la data de 31 ianuarie 2014;
4. Comisia de la Vene ia, *Study on the Effectiveness of National Remedies in Respect of Excessive Length of Proceedings - Replies to the Questionnaire*, Strasbourg, 15 februarie 2007, www.venice.coe.int, consultat la data de 23 noiembrie 2013;
5. Consiliul Superior al Magistraturii, *Raport privind identificarea cauzelor mai vechi de un an (fond i apel) i respectiv mai vechi de 6 luni (recurs) i a motivelor de tergiversare a acestora, individualizate la nivelul fiec rui judec tor* - Raportul nr. 743/IJ/575/SIJ/2007, www.csm1909.ro, consultat la data de 23 noiembrie 2013;
6. Consiliul Superior al Magistraturii, *Raport privind Starea Justi iei (2011)*, 2012, www.csm1909.ro, consultat la data de 23 noiembrie 2013;
7. Consiliul Superior al Magistraturii, *Raport privind Starea Justi iei (2005)*, 2006, www.csm1909.ro, consultat la data de 23 noiembrie 2013;
8. Consiliul Superior al Magistraturii, *Raport privind Starea Justi iei (2006)*, 2007, www.csm1909.ro, consultat la data de 23 noiembrie 2013;
9. Consiliul Superior al Magistraturii, *Raport privind Starea Justi iei (2008)*, 2009, www.csm1909.ro, consultat la data de 23 noiembrie 2013;
10. Consiliul Superior al Magistraturii, *Raportare statistic privind activitatea instan elor i parchetelor în anul 2012*, www.csm1909.ro, consultat la data de 23 noiembrie 2013;

11. Comisia Europeană pentru Eficiența Justiției, *Evaluation of European Judicial Systems*, raportul nr. 4, 2012, www.coe.int/CEPEJ, consultat la data de 23 noiembrie 2013;
12. Comisia Europeană pentru Eficiența Justiției, *Linii directoare privind o mai bună implementare a reglementărilor existente privind medierea în materie penală*, CEPEJ (2007)13, www.coe.int/CEPEJ, consultat la data de 23 noiembrie 2013;
13. Comisia Europeană pentru Eficiența Justiției, *Linii directoare privind o mai bună implementare a reglementărilor existente privind medierea în cauze civile și de familie*, CEPEJ (2007)14, www.coe.int/CEPEJ, consultat la data de 23 noiembrie 2013;
14. Comisia Europeană pentru Eficiența Justiției, *Linii directoare privind modalitățile alternative de soluționare a litigiilor între autorități publice și persoane private*, CEPEJ (2007)15, www.coe.int/CEPEJ, consultat la data de 23 noiembrie 2013;
15. Curtea Europeană a Drepturilor Omului, *Case-Law Concerning the EU*, publicație în format electronic, octombrie 2013, <http://echr.coe.int>, consultat la data de 23 noiembrie 2013.

Not : Studentul-doctorand a avut în vedere, pe parcursul redactării tezei, un număr de 1.101 hotărâri și decizii pronunțate de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Comisia Europeană a Drepturilor Omului și Curtea de Justiție a Uniunii Europene. Din considerente de întindere a rezumatului tezei de doctorat, lista exhaustivă a acestora nu poate fi prezentată în acest document.